

Pravo na privatnost uz poseban osvrt na Wikileaks

Ivančić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:629037>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Završni rad br. 192_NOV_2020

PRAVO NA PRIVATNOST UZ POSEBNI OSVRT NA WIKILEAKS

Petra Ivančić, 2652/336

Koprivnica, rujan 2020.

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Petra Ivandić	MATIČNI BROJ	2652/336
DATUM	30. 9. 2020.	KOLEGIJ	Medijsko pravo
NASLOV RADA	Pravo na privatnost uz poseban osvrt na Wikileaks		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	The right to privacy with special reference to Wikileaks		
MENTOR	Goran Vojković	ZVANJE	izvanredni profesor
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Nikša Sviličić, predsjednik 2. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić, članica 3. izv. prof. dr. sc. Goran Vojković, mentor 4. doc. dr. sc. Željko Krušelj, zamjenski član 5. _____		

Zadatak završnog rada

BROJ 192_NOV_2020

OPIS

Pravo na privatnost kao ljudsko pravo razvija se od 19. stoljeća, no posebnu važnost je dobilo razvojem informatičke revolucije koja je omogućila iznimno lako prikupljanje, obradu i razmjenu podataka. Sam pojam privatnosti se s vremenom mijenja pa je zato potrebno analizirati što je privatnost danas i kakve oblike privatnosti poznajemo. Nakon toga treba dati pravni okvir zaštite privatnosti prava pojedinca, ali i ograničenja privatnosti (npr. javnih osoba) kroz propise o medijima i prava na pristup informacijama. Nadalje, potrebno je analizirati fenomen WkiLeaksa i odgovoriti na pitanje da li taj sustav, namijenjen formalno otkrivanju raznih "nezgodnih" državnih tajni te visoke političke korupcije, može biti zlouporabljen u smislu otkrivanja privatnosti osoba čije djelovanje nije od javnog interesa.

Potrebno je analizirati:

1. Opseg pojma privatnosti;
2. Pravni okvir, međunarodni i nacionalni;
3. WkiLeaks i mogućnosti zloporabe;
4. Provesti anketno istraživanje;
5. Ponuditi utemeljeni zaključak.

ZADATAK URUČEN

30.9.2020

POTRIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 192_NOV_2020

PRAVO NA PRIVATNOST UZ POSEBNI OSVRT NA WIKILEAKS

Studentica:

Petra Ivančić, 2652/336

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Goran Vojković

Koprivnica, rujan 2020.

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je pravo na privatnost uz posebni osvrt na WikiLeaks. Obrađene su vrste privatnosti, važnost privatnosti te privatnost kao pravni koncept. Nadalje se bavimo pravnim okvirom, odnosno Općom deklaracijom o ljudskim pravima, Europskom poveljom kao i Konvencijom, Ustavom Republike Hrvatske te Zakonom o medijima. Bitno je spomenuti pravo na informiranje te kako je ono povezano s privatnošću. WikiLeaks je jako bitan dio ovog završnog rada kao i pitanje može li se sustav koji je predviđen za zataškavanje korupcije i otkrivanje državnih tajni zlouporabiti protiv pojedinca te koliko je zapravo privatnost običnog čovjeka u opasnosti.

Nakon teorijskog uvoda, u istraživačkom dijelu završnog rada provedeno je anketno istraživanje od 10 pitanja na 43 ispitanika.

Ključne riječi: privatnost, pravo na privatnost, pravo na pristup informacijama, WikiLeaks

SUMMARY

The topic of this final paper is the right to privacy with special reference to WikiLeaks. The types of privacy, the importance of privacy and privacy as a legal concept are discussed. Furthermore, we deal with the legal framework, ie the Universal Declaration of Human Rights, the European Charter as well as the Convention, the Constitution of the Republic of Croatia and the Media Act. It is important to mention the right to information and how it is related to privacy. WikiLeaks is a very important part of this final paper as well as the question of whether a system designed to cover up corruption and reveal state secrets can be abused against an individual and how much the privacy of the common man is actually at stake.

After the theoretical introduction, in the research part of the final paper, a survey of 10 questions was conducted on 43 respondents.

Keywords: privacy, right to privacy, right to access information, WikiLeaks

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Privatnost	2
2.1. Vrste privatnosti.....	3
2.1.1. Obrambena privatnost	4
2.1.2. Privatnost ljudskih prava.....	4
2.1.3. Osobna privatnost	5
2.1.4. Kontekstualna privatnost.....	5
2.1.5. Presijecanje vrsta privatnosti.....	6
2.2. Važnost privatnosti.....	6
2.3. Privatnost kao pravni koncept.....	7
2.4. Zaštita prava na privatnost i mediji.....	8
3. Pravni okvir	9
3.1. Opća deklaracija o ljudskim pravima.....	9
3.2. Povelja Europske unije o temeljnim pravima	11
3.3. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda	12
3.4. Opća uredba o zaštiti osobnih podataka	13
3.5. Ustav Republike Hrvatske	15
3.6. Zakon o medijima	16
3.7. Pravo na pristup informacijama	17
3.8. Povjerenik za informiranje	20
4. WikiLeaks	20
4.1. Zlouporaba protiv nevinih građana	21
4.2. Povijest WikiLeaks.....	23
4.3. Prve godine postojanja	24
4.4. Rad WikiLeaks	25
4.5. Irački ratni dnevnik	26
4.6. Borba protiv WikiLeaks	27
4.7. Način na koji rade	27
4.8. Kako WikiLeaks provjerava svoje vijesti.....	28
4.9. Anonimnost izvora	29
4.10. Zašto je WikiLeaks važan.....	29

5. Anketno istraživanje	30
5.1. Definiranje istraživačkog pitanja i postavljanje hipoteze.....	31
5.2. Metoda i nacrt istraživanja	31
5.3 Analiza ankete.....	37
6. Zaključak.....	39
7. Literatura.....	41
8. Popis slika i grafova	44

1. Uvod

Riječ privatnost je nešto što sigurno svakodnevno čujemo i često izgovaramo, ali znamo li zapravo što ona znači!? Rečenice poput "Ne diraj moj mobitel to je privatno!" ili "Imam pravo na privatnost barem u svojoj sobi!" su neke od čestih koje je sigurno izgovorio svaki tinejdžer barem jednom, a većina njih i svakodnevno. No što zapravo znači riječ "privatnost"?

Kada bi ste pitali vašu mamu, tatu, baku ili susjedu, svatko od njih bi imao drugačiji odgovor, ali zapravo u suštini jednak. Sigurno bi rekli da je privatnost pravo da zadržiš za sebe ono što ne želiš da netko drugi zna o tebi, pravo da imaš svoje vrijeme koje ćeš potrošiti onako kako tebi paše, pravo da ne kažeš drugima kako se osjećaš, o čemu razmišljaš ili što želiš, pravo da ne moraš opravdavati svoju vjeru, imovinski status ili ljubavnu vezu. Svaka od ovih izjava je točna te svatko ima pravo da interpretira riječ "privatnost" na svoj način.

Ovaj završni rad istražuje što je to zapravo privatnost i koliko vrsta privatnosti razlikujemo, koliko nam je privatnost zapravo važna te njezin pravni koncept. Koji nam sve propisi omogućuju privatnost i jesu li on isti u svim državama, samo su neka od pitanja na koja ćemo pokušati dati odgovor. Povezat ćemo i pojam privatnosti s organizacijom WikiLeaks te istražiti kako ona može utjecati na privatnost svih nas, ne samo velikih moćnika i država. Provedeno je i anketno istraživanje na uzorku od 42 osobe u kojem smo htjeli saznati koliko je ljudima privatnost zapravo važna, smatraju li da zakoni mogu omogućiti zaštitu privatnosti te treba li im zakon omogućiti da dođu do svih informacija koje su im potrebne.

2. Privatnost

Važno je znati da ono što se smatra privatnošću u našoj državi, ne mora biti isto kao u nekoj drugoj državi. Npr. kod nas na Balkanu često ljudi pitaju druge o bračnom statusu, starosti, poslu koji radiš, itd. te će se rijetko tko od nas uvrijediti na takva pitanja, a s druge strane u američkoj kulturi takva pitanja se smatraju nepristojna. Također, značenje riječi "privatnost" se može razlikovati ovisno o spolu, godinama, obrazovanju, vjeri, odgoju te svim onim stvarima koje nas međusobno razlikuju.

U današnje vrijeme tehnologije puno je teže sačuvati privatnost te je ona dobila drugačije, šire značenje. Okruženi smo digitalizacijom, sve što je nekada bilo papirnato i moglo se lagano uništiti ili sakriti kao što su pisma ili fotografije, danas čim dođe na internet ostaje tu zauvijek. Mailovi koje šaljemo, fotografije koje dijelimo internetom s drugima ili poruke koje razmjenjujemo ostaju tamo zauvijek.

Ljudi često svjesno ili nesvjesno dijele svoje podatke, osjećaje, mišljenje, fotografije, itd., s drugima preko društvenih mreža i dovode se u situaciju da netko to može koristiti protiv njih kao sredstvo ucjene, manipulacije ili jednostavno samo da ogovaraju. Osobito je teško mlađim generacijama koje su odrasle u vrijeme digitalizacije držati neku distancu te sačuvati svoju privatnost, često ne razmišljajući da to može imati i svoje negativne posljedice.

Problem privatnosti zapravo je problem nedostajanja etičnosti. Etika se definira kao filozofija morala. To je disciplina koja se bavi proučavanjem moralnosti, dok je moral skup općeprihvaćenih normi ljudskog ponašanja. Svakodnevna izvješća ukazuju na probleme današnjeg društva tijekom kojih se, uz ekonomsku situaciju, spominje i kriza temeljnih ljudskih vrijednosti koja predstavlja odsustvo etike. Internet kao svjetska elektronička mreža uzima se u obzir od vitalne važnosti. Puno nam pomaže u razmjeni informacija i poslovanju, ali skriva i neke loše strane kojih često nismo svjesni. Svaki pojedinac ima pravo na određeni dio privatnosti, ali prilikom korištenja weba treba imati na umu da mreža nije privatna te svakim pristupom ostavljamo trag (Ivanušić, 2017).

Pravo na privatnost u prošlosti praktički nije postojalo. U SAD-u je tajnost dopisivanja proklamirana tek krajem 19. stoljeća i to odlukom Vrhovnog suda.

U SAD-u ne postoje posebna ustavna jamstva o privatnosti dopisivanja. Tajnost pisama i korespondencije izvodi se parnicama iz Četvrtog amandmana na Ustav Sjedinjenih Država. U

slučaju iz 1877. godine američki je Vrhovni sud izjavio: "Nijedan zakon Kongresa ne može staviti u ruke službenika povezanih s poštom niti jedno ovlaštenje da izvrši napad na tajnost pisama i takvih zapečaćenih paketa unutar pošte; i svi propisi usvojeni o pošti ove vrste moraju biti u podređenju dobrom načelu ugrađenom u četvrtu izmjenu Ustava" (Desai, 2007).

Zaštita Četvrtog amandmana proširena je i izvan kuće u drugim slučajevima. Čak se tvrdi da se zaštita poput dopisivanja povećala na sadržaj kanti za smeće izvan nečije kuće, iako je odjevena kao neuspješna. Kao i sva prava proizašla iz parnice, tajnost korespondencije podložna je tumačenjima. Presedanom Vrhovnog suda, prava koja proizlaze iz Četvrtog amandmana ograničena su pravnim testom "razumnog očekivanja privatnosti" (Roba, 2009).

Tajnost korespondencije ili doslovno prevedeno kao tajnost pisama, moglo bi biti temeljno načelo ugrađeno u ustave nekoliko europskih zemalja. Jamči da se sadržaj zapečaćenih pisama ne otkriva i da se pisma u tranzitu ne otvaraju od strane tvrtke ili druge treće strane. To je najpravija osnova za uvjerenje o privatnosti dopisivanja. Načelo je prirodno prošireno i na druge vrste komunikacije, uključujući telefone i elektroničke komunikacije na webu, jer se smatra da ustavna jamstva također pokrivaju ove stilove komunikacije. Međutim, nacionalni zakoni o privatnosti telekomunikacija mogu dopustiti zakonito presretanje, tj. prisluškivanje i nadzor elektroničkih komunikacija u slučajevima sumnje u zločin. Papirnata pisma u većini su jurisdikcija ostali izvan pravnog opsega nadzora izvršenja, čak i u slučajevima "razumnih pretraga i pljenidbi". Kada se primjenjuje na prijenos, načelo štiti ne samo sadržaj komunikacije, već i podatke o tome kada i kome se šalju bilo kakve poruke, a u slučaju mobilne komunikacije, informacije o smještaju mobilnih jedinica (Desai, 2007).

Pravo na privatnost kao elementarno čovjekovo pravo spominje se u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima (dalje u tekstu: Deklaracija) koja je prekretnica u povijesti ljudskih prava. Izrađena je od predstavnika s različitim pravnim i kulturnim podrijetlom iz svih regija svijeta, Deklaraciju je proglasila Generalna skupština Ujedinjenih naroda u Parizu 10. prosinca 1948. kao zajednički standard postignuća za sve narode i sve nacije. Po prvi puta postavlja temeljna ljudska prava koja trebaju biti univerzalno zaštićena (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948).

2.1. Vrste privatnosti

Prema Christopheru Allenu kada bi smo pričali o vrstama privatnosti mogli bismo izdvojiti četiri vrste privatnosti (Allen, 2015).

2.1.1. Obrambena privatnost

Prva vrsta privatnosti je obrambena privatnost, koja štiti od privremenih financijskih gubitaka koji nastaju prikupljanjem ili krađom podataka. Ovo je teritorij krađa identiteta, prevaranata, ucjenjivača i organiziranog kriminala. To bi također mogla biti nadležnost vlada koje oduzimaju imovinu od ljudi ili poduzeća.

Važna odlika obrambene privatnosti je da je svaki gubitak u konačnici prolazan. Lažnjak može privremeno pristupiti bankovnim računima žrtve ili bi lopov identiteta mogao stvoriti probleme uzimanjem novog kredita na ime žrtve ili bi vlada mogla oduzeti imovinu žrtve. Međutim, kad žrtva provede neko vrijeme na uklanjanju problema, uspije dokazati vlastitu nevinost problem se polako počinje rješavati te žrtva može s vremenom opet stati na noge. Gubici se mogu nadoknaditi - ili ako ne, barem osigurati.

Nekad je najveća opasnost za privatnu zaštitu bila da ti netko ne prekopa smeće i nađe stare izvode iz banaka i od kreditnih kartica. Međutim, danas međusobna povezanost svijeta omogućava da puno lakše nekoga prevarimo da nam da svoje financijske podatke. Lažne poruke e-pošte postaju sve inovativnije, dok prevaranti preuzimaju profile Facebook-a i račune e-pošte kako bi se pretvarali da su prijatelji u nevolji u stranoj državi. Čini se da je najnoviji hir uskrsnuće stare prevare: hladno pozivanje žrtava i pretvaranje da je Microsoftova podrška u nadi da će preuzeti računalo žrtve.

Drugim riječima, obrambena privatnost važnija je nego ikad - što je nažalost trend koji presijeca sve vrste privatnosti posljednjih godina.

2.1.2. Privatnost ljudskih prava

Druga vrsta privatnosti je privatnost ljudskih prava koja štiti od egzistencijalnih prijetnji koje proizlaze iz prikupljanja ili krađe podataka. Ovo je teritorij uhoda i drugih zločinačkih kriminalaca, kao i autoritarnih vlada i drugih osoba koje namjeravaju nanijeti štetu nekome zbog osobnih uvjerenja ili političkih stavova.

Važna značajka privatnosti ljudskih prava je da kršenja najčešće rezultiraju dugotrajnijim gubicima nego što je to bio slučaj s obrambenom privatnošću. U Europi je privatnost ljudskih prava jedna od najvažnijih vrsta privatnosti.

Iako su vlade najveći akteri na pozornici kršenja ljudskih prava, pojedinci također mogu napasti tu vrstu privatnosti - s tim da su *cyberbullies* glavni krivci. Napadači često objavljuju

osobne podatke o osobi koju uznemiravaju, što može prouzročiti maltretiranje kojem nema kraja i samo postaje sve veće i veće, nešto kao *snowball* efekt.

"Privatnost kao ljudsko pravo utvrđeno je u nizu međunarodnih dokumenata: u članku 12. Opće deklaracije o ljudskim pravima, te u članku 17. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. U europskom kontekstu, nalazimo ga u članku 8.1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao "Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života", i članku 7. Povelje o temeljnim pravima Europske unije, na način da: "Svatko ima pravo na poštovanje svojeg privatnog i obiteljskog života, doma i komuniciranja." Povelja o temeljnim pravima daje i poseban članak koji se odnosi specifično na zaštitu osobnih podataka, koji definira i položaj osobe o kojoj se podaci prikupljaju i glasi: "1. Svatko ima pravo na zaštitu osobnih podataka koji se na njega ili nju odnose. 2. Takvi podaci moraju se obrađivati pošteno, u utvrđene svrhe i na temelju suglasnosti osobe o kojoj je riječ, ili na nekoj drugoj legitimnoj osnovi utvrđenoj zakonom. Svatko ima pravo na pristup prikupljenim podacima koji se na njega ili nju odnose i pravo na njihovo ispravljanje. 3. Poštovanje tih pravila podliježe nadzoru neovisnog tijela." Također, standardi zaštite privatnosti i zaštite osobnih podataka dodatno su razrađeni kroz nacionalno zakonodavstvo"(Kuća ljudskih prava Zagreb, 2019).

2.1.3. Osobna privatnost

Treća vrsta privatnosti je osobna privatnost te omogućuje čovjeku da bude ono što zapravo je. Osobna privatnost više je nego ikad pitanje slavni i drugih javnih ličnosti, ali napadi na nju također dodiruju osobni život prosječnih građana. Osobna privatnost je ono što radimo u vlastitim domovima - bilo da se radi o večeri u miru, raspravi o kontroverznoj politici i religiji s našim bliskim prijateljima ili našem seksualnom životu (Allen, 2015).

2.1.4. Kontekstualna privatnost

Četvrta vrsta privatnosti je kontekstualna privatnost koja štiti osobe od neželjene prisnosti. Nemogućnost obrane kontekstualne privatnosti može rezultirati gubitkom odnosa s drugima. Nitko nije ista osoba u uredu kao kad provodi vrijeme sa svojom djecom ili partnerom. Ljudi govore različite "jezike" sa svakim od ovih različitih osoba, a njihova povezanost sa svakom osobom mogla bi biti ugrožena ako pogriješe tako što će govoriti pogrešan "jezik" u pogrešno vrijeme.

Iako je lako razumjeti što se može izgubiti kršenjem kontekstualne privatnosti, koncept i dalje može biti zbunjujući jer se kontekstualna privatnost preklapa s drugim vrstama

privatnosti; moglo bi uključivati krađu informacija ili neželjeni upad, ali rezultat je drugačiji. Zbog krađe podataka možete osjećati da ste u nepovoljnom položaju (ako su vam ukradeni financijski podatci) ili ugroženo (ako je vlada otkrila da ste izdajica), i dok se zbog ometanja možete osjećati iznervirano (ako vas je teleoperater nazvao tijekom večere), kršenje kontekstualne privatnosti umjesto toga čini da se osjećate emocionalno nelagodno i izloženo.

"Vjerojatno nećete naći nijednu sudsku praksu o kontekstualnoj privatnosti, jer je to prilično nov koncept i jer postoji manje očita šteta. Međutim, sve društvene mreže od Facebooka i LinkedIna do Twittera i LiveJournala suočavaju se s kontekstualnim problemima privatnosti jer svaka od njih pokušava postati dom za sve vrste društvenih interakcija. To uzrokuje da ljudi - posebno žene i pripadnici LGBT zajednica - pokušavaju zadržati više profila, samo da bi pronašli politike "pravog imena" koje rade protiv njih." (Allen, 2015)

Ako nedostatak osobne privatnosti uzrokuje da "ne budete ono što jeste", gubitak kontekstualne privatnosti dopušta drugima da vas "ne vide kao ono što jeste". Riskirate da vas netko shvati kao "drugačijeg" kada se vaše postupke gleda izvan konteksta.

2.1.5. Presijecanje vrsta privatnosti

Sve četiri ove vrste privatnosti mogu se presijecati. Primjerice, neke društvene mreže omogućuju vam otkrivanje svoje seksualne orijentacije, što bi poslodavac mogao potajno koristiti za diskriminaciju protiv vas (obrambena privatnost) ili vlada za kršenje vaših građanskih prava (privatnost ljudskih prava). To bi vas moglo dovesti do toga da vas kod kuće uznemiruju ljudi koji se slažu ili ne slažu s vašom orijentacijom (osobna privatnost), a često je neprimjereno otkriće za slučajna profesionalna poznanstva (kontekstualna privatnost).

2.2. Važnost privatnosti

Privatnost je važna - možda i više nego ikad uslijed napada vlada, tiska i društvenih medija u 21. stoljeću. Međutim, da biste zaštitili svoju privatnost, morate definirati svoje uvjete. Prvo, to zahtijeva: razumijevanje razlike između privatnog i javnog; razmišljanje o tome kako spriječiti da informacije prelaze s jedne na drugu; i razmišljanja o tome kako bi to moglo komunicirati sa slobodom govora. Drugo, zahtijeva razumijevanje različitih vrsta privatnosti i pronalaženje one koja vam je najvažnija.

- Je li to obrambena privatnost? Gdje se brinete o tome da vam ne ukradu identitet? Bojite li se gubitka financija?

- Je li to privatnost ljudskih prava? Gdje vam prijete postupci vlade ili drugog entiteta? Bojite li se gubitka života ili slobode?
- Je li to osobna privatnost? Gdje samo želite biti prepušteni sami sebi? Bojite li se gubitka slobode da budete sami?
- Je li to kontekstualna privatnost? Gdje želite podijeliti različite dijelove svog života? Bojite li se gubitka svojih odnosa?

Većina će ljudi imati problema s višestrukim tipovima privatnosti, ali vjerojatno će biti jedan ili dva koji su mu najvažniji (Allen, 2015).

Privatnost je važna jer nam daje mogućnost odlučivanja o našim mislima i osjećajima i s kime ih dijelimo. Ona štiti naše podatke koje ne želimo javno dijeliti (poput zdravstva ili osobnih financija), ali i pomaže u zaštiti naše fizičke sigurnosti (ako su naši podaci o lokaciji u stvarnom vremenu privatni). Privatnost pomaže u zaštiti nas kao pojedinaca i našeg poslovanja od subjekata na koje se oslanjamo ili koji su moćniji od nas (Matomo, 2014).

2.3. Privatnost kao pravni koncept

Privatnost kao pravni koncept se ne interpretira isto svugdje u svijetu, pa ćemo spomenuti par komparativnih primjera raznih država.

Promatrajući njemački pravni sustav i način na koji on interpretira pravo na privatnost tada vidimo da je on reguliran kroz opće pravo pojedinca. Njemački sudovi i sudska praksa Savezne Republike Njemačke prihvaća ograničenje ličnosti koje proizlazi iz opravdanog i većeg interesa, odnosno njemačko pravo prihvaća privatni život kao pravo na tajnost privatnog života. U Njemačkoj, informacije i podaci koji se tiču dužnosnika u njemačkoj političkoj vlasti ne zahtijevaju objavu informacija o njihovom imovinskom stanju, već jedino i isključivo objavu financijske dobiti koji njemački dužnosnici dodatno stječu svojim profesionalnim angažmanom (ili honorarno) uz dužnosti koje obnašaju baveći se politikom. Primjerice, zastupnici njemačkog Bundestaga dužni su tako nadležnim informacijskim institucijama pružati mjesečne informacije o financijskim podacima koje kao prihod ostvaruju na različitim konferencijama, kongresima, sveučilištima i slično. Svi ostali podaci o njihovoj imovini, a time i imovini njihovih članova obitelji svrstani su u kategoriju ljudskih prava na privatnost te bi se takva objava informacija u saveznoj Republici Njemačkoj smatrala kršenjem temeljnih ljudskih prava. Podjela privatnog života na sfere, što je osobitost njemačkih i švicarskih teoretičara, važna je za razumijevanje građansko privatnog instituta prava na privatni život, premda je u praksi zapravo teško u

nečijem životu jasno definirati granice između javnog i privatnog ili između intimnog i tajnog, što je dodatno zahvaljujući nejasnoći zakonskih propisa koji počivaju na zakonicima koji potječu s početka stoljeća (Dropulić, 2002).

Pravo na privatnost u zakonskoj terminologiji najčešće se spominje u angloameričkoj verziji *Right to privacy*, u francuskom se zakonu najčešće spominje kao *pravo na poštivanje osobnog života - droit au respect de la vie*, a u Njemačkoj se zove *Recht auf Privatheit* ili *Recht auf Privatsphäre*. Predstavlja temeljno pravo čovjeka, kako međunarodno tako i ustavno pravo javno-pravnog značaja te osobno pravo civilno-pravnog značaja, zajedno s nezamjenjivim elementima ljudskog postojanja koji štite čovjeka od pretjeranog zadiranja državne vlasti, javnosti i drugih pojedinaca u pojedinčevu odlučujuću duševnu, prostornu i informacijsku privatnost. Stoga se pravo na privatnost može razmatrati s nekoliko aspekata: kao čovjekovo pravo međunarodnopravne prirode, kao temeljno pravo zajamčeno ustavom i kao privatno pravo zaštićeno instrumentima građanskog prava. Međutim, samo po sebi svojstvo privatnosti ima apsolutni značaj i djeluje *erga omnes* - prema svima - ima vertikalni odnos s državnim tijelima i horizontalni odnos s trećim stranama (Boban, 2012).

"Mediji često objavljuju informacije iz života javnih osoba koje nisu u vezi s javnom službom ili dužnosti koju te osobe obavljaju. Kao najčešće opravdanje takvih postupaka, mediji navode kako to čine zbog iznimnoga javnog interesa. Kada govorimo o privatnosti osobe, kao temeljnom ljudskom pravu, privatnost se prvenstveno dijeli na: prostornu privatnost, informacijsku privatnost i komunikacijsku privatnost. Privatnost podataka postaje važna ako je riječ o osobnim podacima koji su značajni za konkretnu osobu, a čijim se zlonamjernim i neovlaštenim korištenjem može osobi nanijeti materijalna i nematerijalna šteta" (Dropulić, 2002).

2.4. Zaštita prava na privatnost i mediji

Jedno od najrelativnijih pitanja u kontekstu medija i ljudskih prava, je gdje prestaje pravo na slobodu medijskog izvještavanja i sloboda govora, a počinje zaštita privatnosti pojedinca. Odnosno u kojem trenutku interes pojedinca prevladava nad interesom šire javnosti. Iako je, konkretno Zakon o javnom informiranju i medijima, prilično precizno definirao u kojim sve slučajevima je dozvoljeno objavljivati nečiju privatnost, mnoge pravne situacije koje se svakodnevno dešavaju u praksi još uvijek su na terenu tumačenja. Pogotovo kada su u pitanju javne osobe odnosno državni i politički dužnosnici. Stoga je potrebno povući granicu između

privatnog i profesionalnog života pojedinca. Koja je manje ili više relativna, ovisno od ličnosti i javnog interesa (Županc, 2015).

Mediji bi trebali biti dobronamjerni u objavljivanju informacija široj javnosti, ali ponekad se mediji ne ponašaju iskreno i ne pružaju točne informacije široj javnosti. Na taj se način događa manipulacija javnostima. Glavna uloga medija je složena i ukazuje na odgovornost koju mediji imaju. Ako se mediji ne ponašaju u skladu s onim što je najbolje za većinu, tj. za širu javnost, a to je istinito i dobronamjerno pružanje informacija, ili ako su posljedice njihovih izvještavanja loše za većinu, tada mediji ne djeluju u skladu s analiziranim etičkim teorijama, tj. ono nije etično. Izvješćujući širu javnost u tim slučajevima, mediji ih prisiljavaju da jednostavno prihvate određeno mišljenje, odnosno manipuliraju širom javnošću. Pružaju oblikovane činjenice kako bi javnost determinirala mnijenje percipirajući te primljene informacije. Tanta ističe da pojam javnog mnijenja stvara stereotipe na temelju kojih je određen velik dio našeg života. Dakle, pojedinca ne vodi i ne određuje mišljenje, već stereotip koji proizlazi iz mnijenja. Javno mnijenje "odražava dinamični proces interpersonalne i medijske komunikacije o određenim pitanjima, a ostvaruje se među skupinama i kolektivima ljudi sa sličnim sposobnostima djelovanja" (Županc, 2015).

3. Pravni okvir

U svijetu, kao i u Hrvatskoj postoje propisi koji osiguravaju osobi pravo na privatnost kao i pravo na pristup informacijama.

3.1. Opća deklaracija o ljudskim pravima

Deklaracija je međunarodni je dokument koji je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda koji sadrži prava i slobode svih ljudskih bića. Generalna skupština prihvatila ga je kao Rezoluciju 217 na svom trećem zasjedanju 10. prosinca 1948. u Palais de Chaillot u Parizu, Francuska. Od 58 članova Ujedinjenih naroda u to vrijeme, 48 je glasalo za, niti jedan protiv, osam je bilo suzdržano, a dvoje nije glasalo (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948).

Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja navedeno je u članku 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima, a ono kaže: "Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice."

U Deklaraciji u članku 12. je navedeno pravo na privatnost. "Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada."

Deklaracija se smatra temeljnim tekstom u povijesti ljudskih i građanskih prava, sastoji se od 30 članaka koji detaljno opisuju "osnovna prava i temeljne slobode" pojedinca i potvrđuju njihov univerzalni karakter kao svojstven, neotuđiv i primjenjiv na sva ljudska bića. Usvojena kao "zajednički standard postignuća za sve ljude i sve nacije", Deklaracija obvezuje države da priznaju sve ljude kao "rođene slobodne i jednake u dostojanstvu i pravima" bez obzira na "nacionalnost, mjesto prebivališta, spol, nacionalnost ili etničku pripadnost podrijetlo, boja, religija, jezik ili bilo koji drugi status". Deklaracija se smatra "prekretnicom" za njen "univerzalni jezik", koji se ne odnosi na određenu kulturu, politički sustav ili religiju (Lee, 2017).

Glavni tajnik UN-a António Guterres, 2017. godine izjavio je: "Iako kršenje ljudskih prava nije prestalo kad je usvojena Opća deklaracija, ona je pomogla nebrojenim ljudima da steknu veću slobodu i sigurnost. Pomogao je u sprečavanju kršenja, postizanju pravde za nepravde i jačanju nacionalnih i međunarodnih zakona i zaštitnih mjera o ljudskim pravima" (Lee, 2017).

"Sastavljen je tako da pokriva ne samo građanska i politička prava, već i socijalna, ekonomska i kulturna prava, uz potpuno razumijevanje da ne možete imati razvoj bez ljudskih prava i ne možete u potpunosti uživati u ljudskim pravima bez razvoja - a mir i sigurnost ovise o oboje", izjavio je bivši visoki povjerenik UN-a za ljudska prava Zeid Ra'ad Al Hussein (Lee, 2017).

Posljednjih godina zabilježen je eksponencijalni rast unutar raspona i kapaciteta elektroničkih komunikacija, uz istodobne mogućnosti za nadzor koji će kršiti pravo na privatnost pojedinaca. No, nadzor također predstavlja rizik, ne samo za privatnost, već također za slobodu izražavanja, udruživanja i okupljanja, koji su sve više olakšani na internetu i na mobilnim uređajima. Novinari, aktivisti, vladini kritičari i manjinske skupine su ranjivi na zlouporabu nadzornih ovlasti država. Povećava se zabrinutost zbog prijetnji privatnosti pojedinca od nadzora i komercijalno vođeno prikupljanje podataka od strane korporacija. Ti

nam trendovi upućuju na to da Deklaracija o ljudskim pravima mora citirati nova načela ili nove razrade starih principa radi uravnoteženja koji proizlaze iz nadzora države ili poduzeća (Brown, 2016).

3.2. Povelja Europske unije o temeljnim pravima

Povelja Europske unije o temeljnim pravima (dalje u tekstu: Povelja) je akt Europske unije donijet u redovnom zakonodavnom postupku te sadrži temeljna ljudska prava, koja su izložena u 50 članaka.

Povelju se ponekad miješa s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda (dalje u tekstu: Konvencija). Iako sadrže preklapajuće odredbe o ljudskim pravima, njih dvije djeluju u odvojenim pravnim okvirima. Povelju je izradila EU, a tumači je Sud Europske unije. S druge strane, Konvenciju je izradilo Vijeće Europe u Strasbourgu, a tumači je Europski sud za ljudska prava. Povelja se smatra sveobuhvatnim okvirom za ljudska prava unutar EU, od kojih je Konvencija samo jedan dio, iako važan. Povelja okuplja osnovna prava svih koji žive u Europskoj uniji. Uveden je kako bi se osigurala dosljednost i jasnoća prava uspostavljenih u različito vrijeme i na različite načine u pojedinim državama članicama EU-a. Povelja je postala pravno obvezujuća za države članice EU kad je Lisabonski ugovor stupio na snagu u prosincu 2009 (Povjerenstvo za ravnopravnost i ljudska prava, 2016).

Povelja u članku 7. govori: "Svatko ima pravo na poštivanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i komunikacija." Ono što pričamo sa svojim bližnjima, o čemu razmišljamo ili što pišemo je naše privatno. Nitko nema pravo narušiti našu privatnost te nepoštovati naše temeljno pravo.

Članak 8. Povelje nam govori o pravu na privatnost, odnosno o pravu na zaštitu naših osobnih podataka.

"1. Svatko ima pravo na zaštitu osobnih podataka koji se odnose na njega ili nju.

2. Takvi se podaci moraju pošteno obrađivati u određene svrhe i na temelju pristanka dotične osobe ili neke druge legitimne osnove utvrđene zakonom. Svatko ima pravo pristupa podacima koji su prikupljeni u vezi s njim i pravo na njihovo ispravljanje.

3. Usklađenost s tim pravilima podliježe kontroli neovisnog tijela."

U članku 10 se spominje pravo na slobodu izražavanja te slobodu medija.

"1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu držanja mišljenja i primanja i širenja informacija i ideja bez uplitanja javnih vlasti i bez obzira na granice.

2. Poštivat će se sloboda i pluralizam medija."

U članku 42. Povelje se govori o našem pravu na pristup informacijama. "Svaki građanin Unije i bilo koja fizička ili pravna osoba koja ima prebivalište ili ima sjedište u državi članici ima pravo pristupa dokumentima institucija, tijela, ureda i agencija Unije, bez obzira na njihov medij."

Iako je Povelja utemeljena na Konvenciji i drugim europskim i međunarodnim instrumentima, ona je inovativnog karaktera, posebno zato što, među ostalim, invaliditet, dob i spolnu orijentaciju izričito navodi kao zabranjene razloge za diskriminaciju, a među osnovnim pravima koja se u njoj nalaze su i pristup dokumentima, zaštita podataka i dobra administracija. Dok je, s jedne strane, područje primjene te Povelje široko jer se većina priznatih prava dodjeljuje "svima", bez obzira na njihovo državljanstvo ili status, u članku 51., s druge strane, njezina je primjena ograničena samo na institucije i tijela EU-a te na države članice kada provode pravo EU-a. Ta odredba služi kako bi se odredila granica između područja primjene Povelje te područja primjene nacionalnih ustava i Konvencije (Marzocchi, 2019).

3.3. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Konvencija je međunarodni ugovor o zaštiti ljudskih prava i političkih sloboda u Europi. On je najstariji, ali i najučinkovitiji sustav za zaštitu ljudskih prava u svijetu. Izrađena je 1950. od strane tada novoosnovanog Vijeća Europe te je stupila na snagu 3. rujna 1953. Hrvatska je Konvenciju i njene protokole ratificirala 5. studenoga 1997. godine postavši tako 40. zemlja koja je to učinila (Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, 1953).

Članak 8. Konvencije nam govori o ljudskom pravu na privatni život te privatnost u svim aspektima života, osim ako kršimo zakone.

"1. Svako ima pravo na poštivanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i komunikacija.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti,

javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili sprječavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih."

Članak 10. Konvencije nam govori o pravu na slobodu izražavanja, mišljenja te prenošenja informacija. "Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija."

"Konvencija je dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske od 5. studenoga 1997., kada je donesen Zakon o potvrđivanju Konvencije, iako se može reći da je u hrvatski pravni sustav bila inkorporirana već 1991. godine donošenjem Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. Naime, člankom 1. Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, koji je stupio na snagu 4. prosinca 1991., Republika Hrvatska obvezala se na poštivanje i zaštitu temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina u skladu s Konvencijom te protokolima vezanima uz Konvenciju. Ratifikacijom Konvencije ujedno je prihvaćena jurisdikcija Europskog suda za odlučivanje o zahtjevima protiv Republike Hrvatske zbog povrede prava zajamčenih Konvencijom, jer kao što je već navedeno, tekst Konvencije i pripadajućih protokola neraskidivo je povezan s praksom Europskog suda koji pravima i slobodama zajamčenim Konvencijom daje praktični smisao, omogućujući individualno podnošenje zahtjeva u slučaju kršenja prava iz Konvencije od strane država ugovornica. Time praksa Europskog suda postaje izvorom prava koje je nužno potrebno poznavati od strane država ugovornica Konvencije, pa tako i od strane Republike Hrvatske. Dakle, prihvaćanjem Konvencije Republika Hrvatska obvezala se osigurati svakoj osobi pod njenom jurisdikcijom određena prava i slobode zajamčene Konvencijom" (Šarin, 2014).

3.4. Opća uredba o zaštiti osobnih podataka

Opća Uredba o zaštiti osobnih podataka (dalje u tekstu: GDPR) je uredba Europske Unije koja regulira zaštitu podataka i privatnost osoba unutar Europske unije, a također donosi i propise povezane s izvozom podataka u treće zemlje. Najveći su ciljevi GDPR-a oživjeti kontrolu građana nad svojim osobnim podacima i pojednostaviti regulatorno okruženje za međunarodne korporacije usklađivanjem propisa u cijeloj Uniji. Stupanjem na snagu GDPR-a Direktiva 95/46 / EZ prestaje vrijediti. Uredba je usvojena 27. svibnja 2016. godine, čime je

započeo prijelazni period od dvije godine, a GDPR stupa na snagu 25. svibnja 2018 (Agencija za zaštitu osobnih podataka, 2018).

Zbog brzog tehnološkog razvoja i globalizacije pojavili su se novi izazovi u zaštiti osobnih podataka. Opseg prikupljanja i razmjene osobnih podataka značajno se povećava. Tehnologija omogućuje privatnim tvrtkama i državnim tijelima upotrebu osobnih podataka u mjeri u kojoj je to moguće kako bi se mogle odvijati njihove aktivnosti. Pojedinci sve više čine svoje osobne podatke javno i globalno dostupnima. Tehnologija je transformirala i gospodarstvo i društveni život i dodatno će olakšati slobodan protok osobnih podataka unutar Europske Unije, a time i prijenos u treće zemlje i međunarodne organizacije, istovremeno osiguravajući visoku razinu zaštite osobnih podataka (Agencija za zaštitu osobnih podataka, 2018).

"GDPR se primjenjuje samo na osobne podatke. Ostali podaci koji se ne smatraju osobnima zaštićeni su nacionalnim zakonodavstvom država članica. GDPR se ne primjenjuje na anonimizirane podatke. Podaci se smatraju osobnima ako se iz njih s velikom vjerojatnošću može otkriti identitet pojedinca. Sam opseg podataka koje GDPR pokriva nije se značajno promijenio, osim dodavanja mrežnih identifikatora koji se smatraju osobnim podacima.

Ukupno gledano, GDPR pokriva sljedeće kategorije podataka: osnovni podaci – ime i prezime, broj osobne iskaznice, lokacijski podaci; podaci s kreditnih kartica; zdravstveni karton (invalidnost, povijest bolesti i sl.); biometrijski podaci (sken rožnice, otisci prsta itd.); genetski podaci (DNA i sl.); vjerska i filozofska uvjerenja; etnička pripadnost; ekonomsko stanje; članstvo u sindikatu; seksualna orijentacija i spolni život; IP adrese; osobne poruke e-pošte; kolačići u pregledniku; pseudonimizirani podaci" (GDPR informer, 2018).

Bilo koja tvrtka, kao i druga tijela koja obrađuju osobne podatke, dužna su u velikoj mjeri dokumentirati obradu, osigurati zakonitost obrade, dokumentirati postojanje dovoljnih postupaka, pružiti informacije o sigurnosnim mjerama i osigurati zadovoljavajuće ugovore o obradi podataka na svom mjestu. GDPR je važan jer poboljšava zaštitu prava europskih subjekata podataka i pojašnjava što tvrtke koje obrađuju osobne podatke moraju učiniti kako bi zaštitile ta prava (Visma, 2018).

Prekršitelji će dobiti zaslužene kazne koje mogu doista značajno napuniti proračun samih članica EU. Ako neki slučajno odaberu mekšu politiku, komisija Europske Unije to

sigurno neće. Stoga je odabir tvrtki i institucija koje žele i dalje poslovati u skladu sa zakonom nevjerojatno jednostavan. Ili će udovoljiti željama GDPR-a, ili će platiti visoku novčanu kaznu i, nakon što nauče lekciju, početi poštivati potrebe GDPR-a. Države članice trebale bi biti spremne utvrditi pravila o kaznama koje se primjenjuju na kršenja Uredbe, uključujući kršenja nacionalnih pravila donesenih u skladu s i unutar granica Uredbe (Čizmić, Boban, 2018).

3.5. Ustav Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske jedinstveni je opći pravni akt s najvišom pravnom snagom u kojem je sadržan pretežit broj ustavnopravnih normi. Donio ga je Hrvatski sabor 22. prosinca 1990. Izvorni tekst Ustava imao je 142 članka u IX dijelova. Prva izmjena Ustava dogodila se 18. prosinca 1997. Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske. Važna revizija Ustava dogodila se i 9. studenog 2000. Nove izmjene uslijedile su u ožujku 2001., nakon čega je objavljen pročišćeni tekst Ustava te manje ispravke (Ustav Republike Hrvatske, 2001).

U Ustavu Republike Hrvatske imamo puno članaka koji govore o pravu na privatnost te slobodi izražavanja i pristupa informacijama.

Članak 35.

Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

Članak 36.

Sloboda i tajnost dopisivanja i svih drugih oblika općenja zajamčena je i nepovrediva. Samo se zakonom mogu propisati ograničenja nužna za zaštitu sigurnosti države ili provedbu kaznenog postupka.

Članak 37.

Svakom se jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka. Bez privole ispitanika, osobni se podaci mogu prikupljati, obrađivati i koristiti samo uz uvjete određene zakonom. Zakonom se uređuje zaštita podataka te nadzor nad djelovanjem informatičkih sustava u državi. Zabranjena je uporaba osobnih podataka suprotna utvrđenoj svrsi njihovoga prikupljanja.

Članak 38.

Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli.

Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja.

Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.

Jamči se pravo na ispravak svakom komu je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo (Ustav Republike Hrvatske, 2001).

"Ustav Republike Hrvatske izravno (izrijekom) ne govori tko su ovlaštenici – subjekti prava na slobodu izražavanja. On člankom 38., stavkom 1., generalnom klauzulom propisuje: "Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli", a u ostalim stavcima istog članka propisuje što ona sadržavaju, čime su ili se mogu ograničiti te pod kojim se uvjetima ostvaruju. S obzirom na generalnu klauzulu, moglo bi se zaključiti da to pravo kao ljudsko pravo pripada svakom. Naprosto zbog toga što ljudska prava i slobode pripadaju svakom ljudskom biću" (Arlović, 2016).

3.6. Zakon o medijima

Zakon o medijima jamči slobodu medija, pravo na pristup potrebnim informacijama te pravo na privatnost.

Hrvatski Zakon o medijima u članku 3. jamči slobodu izražavanja i medija. Te slobode se nabrajaju u članku 3. stavak 2. na način da obuhvaćaju osobito "slobodu izražavanja mišljenja, neovisnost medija, slobodu prikupljanja, istraživanja, objavljivanja i raspačavanja informacija u cilju informiranja javnosti; pluralizam i raznovrsnost medija, slobodu protoka informacija i otvorenosti medija za različita mišljenja, uvjerenja i za raznolike sadržaje, dostupnost javnim informacijama, uvažavanje zaštite ljudske osobnosti, privatnosti i dostojanstva, slobodu osnivanja pravnih osoba za obavljanje djelatnosti javnoga informiranja, tiskanja i raspačavanja tiska i drugih medija iz zemlje i inozemstva, proizvodnju i objavljivanje radijskog i televizijskog programa, kao i drugih elektroničkih medija, autonomnost urednika, novinara i ostalih autora programskih sadržaja u skladu s pravilima struke."

Stavak 3. nam govori o slobodi medija, tj. kada je dopušteno ograničiti njihovu slobodu. "Slobode medija dopušteno je ograničiti samo kada je i koliko je to nužno u demokratskom društvu radi interesa nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnoga reda i mira, sprječavanja nereda ili kažnjivih djela, zaštite zdravlja i morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti samo na način propisan zakonom."

Članak 6. stavak 5. govori kako "čelnik tijela ili pravne osobe" mogu uskratiti davanje informacija kada su: "Tražene informacije radi zaštite javnog interesa na propisan način određene kao državna ili vojna tajna, bi objavljivanje predstavljalo povredu tajnosti osobnih podataka sukladno zakonu, osim ako se njihovom objavom može spriječiti izvršenje težega kaznenog djela ili spriječiti neposredna opasnost za život ljudi i njihovu imovinu."

Stavak 7. daje novinaru pravo na tužbu u slučaju uskraćivanja javne informacije. "O tužbi nadležni sud odlučuje u hitnom postupku po posebnom zakonu, tijekom kojega će preispitati razloge za uskraćivanje javne informacije. Ako sud utvrdi da ne postoji razlog za uskratu informacije propisan ovim Zakonom, ukinut će odluku o uskrati informacije i naložiti davanje tražene informacije."

Članak 7. jamči pravo svake osobe na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti.

Stavak 2. spominje iznimku kada osoba nema pravo na zaštitu privatnosti. "Osoba koja obavlja javnu službu ili dužnost ima pravo na zaštitu privatnosti, osim u slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja." Ovaj stavak je jako važan jer onemogućuje osobi koja obavlja javnu službu ili dužnost da iskorištava svoj položaj, čini ilegalne stvari ili stvari koje mogu naštetiti našoj državi, a da pritom misli da nitko to ne će saznati ili da ne će snositi posljedice.

Članak 16. govori o velikoj odgovornosti medija u odnosu na zaštitu privatnosti djece, svjedoka i oštećenika kaznenih djela. Stavak 1. glasi: "Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta." U stavku 2. se ističe: "Mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet."

3.7. Pravo na pristup informacijama

Pravo na privatnost osim što štiti ljude, nerijetko se može i zloupotrebjavati. Česte su situacije kada npr. političari radi "privatnosti" ne žele davati informacije o službenim putovanjima, ali ljudi imaju pravo znati što rade ljudi koji ih predstavljaju, kako troše državni novac te koje odluke donose. Zato je pravo na pristup informacijama nešto što je državama

potrebno kako se ne bi iskorištavalo pravo na privatnost, odnosno kako se ne bi činile ilegalne stvari za koje ljudi ne znaju, a trebaju znati.

"Pravo na pristup informacijama javnoga sektora pravo je nove generacije. Prvo uređenje prava na pristup informacijama započelo je 1766. godine kada je usvojen Zakon o slobodi informacija u Kraljevini Švedskoj. Daljnje se uređenje može vidjeti u Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina donesenoj u Francuskoj 1789. godine. Treba spomenuti i donošenje Zakona o slobodnom pristupu informacijama (eng. Freedom of Information Act) u SAD-u 1966. godine. Do pravoga razvoja prava na pristup informacijama dolazi tek krajem 20. stoljeća (Opća deklaracija o pravima čovjeka iz 1948. godine, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, usvojena u Rimu 1950. godine, a u Republici Hrvatskoj ratificirana 1997.). U hrvatskome pravnom sustavu pravo na pristup informacijama uređeno je najprije Zakonom o pravu na pristup informacijama iz 2003. godine i dodatno ojačano izmjenama Ustava Republike Hrvatske iz 2010. godine kada je u tekst Ustava izrijekom uvršteno kao ustavno pravo građana. Ako uzmemo da su se prve inicijative javile 1766. godine, da SAD ima zakon od 1966., Francuska od 1978., možemo ustvrditi kako je Republika Hrvatska svoj zakon donijela prilično kasno. No, ako pogledamo nama susjedne zemlje, zakon je donesen iste godine kad i u Sloveniji, dvije odnosno tri godine prije nego u Srbiji, Makedoniji, Albaniji i Crnoj Gori., a svakako je važno spomenuti i da Njemačka, kao razvijena zemlja, zakon ima tek od 2005. godine, a Luksemburg ga uopće nema" (Halak, Romić, Tršinski, 2016).

"Sloboda informiranja odnosno pravo na pristup informacijama jedno je od temeljnih ljudskih prava zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske, a obuhvaća pravo korisnika na traženje i dobivanje informacije, kao i obvezu tijela javne vlasti da omogući pristup zatraženoj informaciji te da objavljuje informaciju neovisno o postavljenom zahtjevu kada takvo objavljivanje proizlazi iz obveze određene zakonom ili drugim propisom. Osnovni propis u Republici Hrvatskoj koji uređuje ovo područje jest: Zakon o pravu na pristup informacijama. Svatko ima pravo na informacije koje su javnog karaktera, a u posjedu su tijela javne vlasti. To znači da svaki građanin (fizička osoba, u bilo kojem svojstvu) kao i svaka pravna osoba (tvrtka, udruga civilnog društva, medij, ustanova, i sl.) ima pravo na informaciju koja je javnog karaktera. Radi se o informacijama o radu tijela javne vlasti, njihovom odlučivanju i odlukama, financijskim pitanjima, odnosno svemu što je u vezi s njihovim radom ili organizacijom, osim u slučajevima kada su informacija ili njezini dijelovi zaštićeni zakonom radi očuvanja drugih važnih interesa (npr. privatnosti ili nacionalne sigurnosti). Informacija pri tome obuhvaća sve već postojeće informacije u obliku dokumenata, zapisa ili u bilo kojem obliku zabilježenih

informacija (pisanih, vizualnih, slušnih). To je pravo neovisno o državljanstvu ili sjedištu pravne osobe – jednak je tretman domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba. Drugim riječima, pravo možete ostvariti bez obzira jeste li državljanin ili stranac odnosno imate li kao pravna osoba sjedište u Republici Hrvatskoj ili u inozemstvu. Obveznike primjene Zakona o pravu na pristup informacijama, odnosno postupanja po zahtjevima korisnika Zakon naziva tijelima javne vlasti. Kao što to sam naziv kaže, ključni element rada takvih tijela jest rad u javnom interesu temeljem propisane ovlasti ili djelokruga javne službe, financiranje javnim sredstvima ili činjenica da ih je osnovala država, županija, grad ili općina odnosno njihove pravne osobe. Tijela javne vlasti mogu imati i profitni karakter, ali to ih ne isključuje iz kruga obveznika primjene Zakona, ukoliko su ispunjeni drugi uvjeti. Istovremeno, nije svaka pravna osoba ujedno i obveznik Zakona o pravu na pristup informacijama, pa tako privatna poduzeća u načelu nisu tijela javne vlasti. Tijela javne vlasti od kojih možete tražiti informacije su državna tijela (primjerice Vlada Republike Hrvatske, Hrvatski sabor, Predsjednik Republike Hrvatske), tijela državne uprave (npr. ministarstva, uredi državne uprave), pravosudna tijela (sudovi, državna odvjetništva), lokalna samouprava (općine, gradovi, županije), tijela s javnim ovlastima i tijela koja obavljaju javnu službu (primjerice škole i fakulteti, zdravstvene ustanove, centri za socijalnu skrb, agencije i zavodi, komore), trgovačka društva u većinskom javnom vlasništvu i druge pravne osobe koje se financiraju iz državnog proračuna ili iz proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno iz javnih sredstava (nameta, davanja i sl.)" (Vodič za korisnike Zakona o pravu na pristup informacijama, 2016).

U svim demokratskim društvima postoje kritičari legalizacije prava na pristup informacijama, pa tako postoje mišljenja da će to spriječiti "normalno" i učinkovito funkcioniranje vlade, da će to uzrokovati iznimno visoke troškove u radu tijela javne vlasti, odnosno da će se tako omogućiti samo pristup onim informacijama koje nisu važne za nadzor njihovog rada. Kritičari su često upozoravali da bi potpuna sloboda pristupa informacijama omogućila pristup svim informacijama javne vlasti, od onih koje omogućavaju nadzor nad njihovim radom, do onih koje bi kršile prava drugih, a ne bi služile svojoj svrsi – poboljšanju nadzora rada javnih vlasti. Takve informacije svakako uključuju osobne podatke građana (Boban, 2012).

Europska konvencija izričito ne propisuje pristup informacijama koje posjeduju javna tijela, a njezin je članak 10. koji jamči pravo na slobodu izražavanja djelomično uokviren člankom 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim slobodama i člankom 13.

Američke konvencije. Za razliku od onih međunarodnih ugovora koji navode slobodu traženja, primanja i širenja informacija prema svojstvu slobode izražavanja, članak 10. Europske konvencije ne sadrži slobodu traženja, samo slobodu primanja i širenja informacija. Krajem sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća raspravljalo se o nacrtu dodatnog protokola uz Europsku konvenciju, koji bi mogao izričito proširiti točku na slobodu izražavanja kako bi se uključila sloboda traženja informacija. Međutim, nacrt protokola nije dobio široku potporu i napušten je (Ofak, 2016).

3.8. Povjerenik za informiranje

Povjerenik za informiranje štiti, nadzire i promiče pravo zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske na pristup informacijama i ponovnu upotrebu informacija. Povjerenika bira Hrvatski sabor na mandat od 5 godina s mogućnošću ponovnog izbora. Glavne zadaće Povjerenika za informiranje odnose se na provedbu drugostupanjskog postupka u slučajevima pravilnog pristupa informacijama i ponovne upotrebe podataka, inspekcije, nadzora izvršenja, uspostavljanja međunarodne suradnje i suradnje s tijelima EU-a te domaće profesionalne suradnje i suradnje s javnim vlastima, informiranje šire javnosti i promicanje ispravnog pristupa informacijama, predlaganje mjera i programa obuke u području ispravnog pristupa informacijama. Povjerenik je neovisan u svom radu i za svoj rad odgovara Hrvatskom saboru (Povjerenik za informiranje, 2020).

Međunarodna suradnja Povjerenika za informiranje ostvaruje se kroz multilateralne europske i druge skupine te bilateralne odnose s tijelima odgovornima za pristup informacijama u drugim zemljama. Povjerenik za informiranje sudjeluje u radu Radne skupine Europske komisije za podatke javnog sektora (PSI – Public Sector Information), Europske mreža povjerenika za informiranje, globalne inicijative Partnerstvo za otvorenu vlast i nizu drugih međunarodnih inicijativa, koje pomažu razmjeni iskustava i pružaju uzajamnu pomoć, posebno u svrhu poboljšanja rada i provedbe Zakona (Povjerenik za informiranje, 2020).

4. WikiLeaks

Ako pričamo o pravu na privatnost moramo spomenuti i organizaciju koja radi upravo suprotno, "uzima" ljudima privatnost. Imaju li pravo na to, čine li veću štetu nego korist i krše li temeljna ljudska prava? No je li temeljno ljudsko pravo pravo na privatnost ili pravo na informacije? Ima li jedno pravo prednosti pred drugim?

U današnje vrijeme su nam informacije dostupne u svakom trenutku, na bilo kojem mjestu i u kratkom vremenskom periodu. Svi mislimo kako se od nas zapravo ne može ništa sakriti i kako sve što želimo možemo i saznati. Istina je zapravo vrlo drugačija, a to nam pokazuje WikiLeaks, organizacija koja objavljuje tajne dokumente. WikiLeaks nam je otvorio vrata prema svim informacijama za koje smo mislili da ih već znamo, ali i onima za koje smo bili u šoku kada smo saznali.

Još i prije uvođenja interneta ljudsko je pravo na potpunu i točnu informaciju bilo dovedeno u pitanje, s obzirom na to da su mediji uglavnom bili, a neki još uvijek jesu, pod kontrolom vlasti. Vijesti iz cijeloga svijeta koje su dolazile do građana, barem onih koji nisu imali informaciju iz prve ruke, prihvaćale su se kao činjenica. S tehnološkim razvitkom mogućnost za kontrolom bila je još veća, posebno što se tiče televizije, koja je plasirala poruke u širu javnost u skladu s interesima države. No dok je bilo lako cenzurirati članke i vijesti koje su se čitale na televiziji i radiju, cenzura na internetu zahtijevala je prilično drugačiji pristup. Postojala je velika mogućnost pobune ako bi stranice bile vidljivo cenzurirane. Ovdje govorimo o zemljama na zapadu koje su demokratski ustrojene. Uvođenje cenzure na internet od strane države u početku je prošlo gotovo nezapaženo, s obzirom na to da se u većini slučajeva radilo samo o manjim smetnjama poput sporijeg učitavanja stranice ili povremene, ali potpune nemogućnosti pristupa stranici. To se objašnjavalo činjenicom da je internet veza vrlo spora, no ipak činjenica je da vlast u suradnji s hakerima može bez problema namjerno ubrzati ili usporiti brzinu interneta na bilo koji vremenski period, ovisi o potrebi. S vremenom su se stvari počele mijenjati. Sve je više ljudi počelo primjećivati kako je njihovo pravo na slobodno izražavanje i informiranje dovedeno u pitanje na različite načine te su se polagano počeli buniti protiv sve očitijeg ukidanja slobode (Ferković, 2014).

Da li se sustav predviđen za objavu tajnih državnih i sličnih informacija, zataškavanja korupcije i drugog, može zlorabiti protiv pojedinca?

4.1. Zloupotrebavanje protiv nevinih građana

WikiLeaks se ponosi time što pronalazi i objavljuje informacije koje najmoćnije svjetske organizacije žele sakriti. No 2016. WikiLeaks je objavio osobne podatke tisuća nevinih građana, uključujući njihova imena, kućne adrese, telefonske brojeve, pa čak i brojeve kreditnih kartica, socijalnog osiguranja i putovnice. Da bi se olakšalo lopovima identiteta, pravi zlatni rudnik osobnih podataka pruža se putem interneta u običnom tekstu i čak se može pretraživati. Zapisu su uključeni u gotovo 20 000 poruka e-pošte koje su visoki operativci poslali u odjelu za

kampanju i komunikaciju Demokratskog nacionalnog odbora u razdoblju od siječnja do svibnja 2016. godine (McCarthy, 2016).

Značajan dio datoteka su jednostavno slane e-poruke u stilu popisa s pružanjem vijesti, vijesti ili stavke kalendara za davne događaje. Ako ništa drugo, to je pokazalo da su ljudi čiji su računi bili ugroženi, uključujući direktora za komunikacije Luis Miranda, nacionalnog direktora financija Jordona Kaplana i šefa financija Scotta Comera, vrlo oprezni da ne dijele povjerljive podatke putem e-pošte. Nažalost, krađa baze podataka također je pokupila automatizirane poruke poslane putem stranice za registraciju i doprinose na Democrats.org. ta e-pošta sadrži osobne podatke ljudi koji su pridonijeli kampanji - čak i ako je to bilo samo 5 dolara (McCarthy, 2016).

"Osim toga, daleko od razotkrivanja korupcije visoke politike - što je, vjerojatno, ono što WikiLeaks i namjerava - njegovo odlagalište podataka stavilo je obične građane u vrlo stvaran rizik od krađe identiteta. Jednostavnim pretraživanjem očiglednih ključnih riječi poput "doprinosa" ili "putovnice" ili "SSN", moguće je odmah pronaći mnoštvo informacija o preko tisuću pojedinaca. Možda je u svijetu šefa WikiLeaksa Juliana Assangea svatko tko pridonosi političkoj stranci po definiciji dio velike svjetske zavjere i zaslužuje biti izložen vrsti rizika za svoju financijsku dobrobit koju će te nesretne duše sada gotovo svakako iskusiti. No, za sve ostale izgleda da je WikiLeaks bio krajnje neodgovoran i, iskreno, idiotski, da ove podatke ne objavljuje, pregleda ili filtrira prije objavljivanja" (McCarthy, 2016).

"Diskurzivno oblikovanje WikiLeaksa predstavlja slučaj odgađanja razgovora o peer-to-peer strukturi medija koja omogućava dijeljenje informacija. Dokumenti WikiLeaksa dijele se putem p2p mreža koje, za sada, predstavljaju distribuirani kanal slobodnog dijeljenja sadržaja, javni prostor govora. No debata se vodi *de facto* oko pitanja identiteta jedne osobe, što je simptomatično odgađanje pitanja hoćemo li živjeti u svijetu u kojem su sve informacije dostupne bez hijerarhijskih posrednika, ili svijetu *vratar*a koji filtriraju sadržaje na ulazima centraliziranih medija?" (Vuković, 2014).

WikiLeaks ima veliku odgovornost prema svim ljudima, kao i veliku moć, stoga mora biti jako detaljan u pregledu stvari koje objavljuje. Nevini ljudi se nikada ne smiju naći u situaciji da se osjećaju nesigurno u svijetu kojem žive te da žive u strahu kada će njihove privatne informacije biti iznesene cijelom svijetu. Moć je velika odgovornost koja se ne smije upotrebljavati protiv nevinih ljudi.

4.2. Povijest WikiLeaks

Kada je kao tinejdžer živio u Australiji, Julian Assange počeo je sebe nazivati "Mendax" i brzo je postao visoko kvalificirani haker. 1990-ih Assange i ostali hakeri s "crnim šeširima" su stekli kontrolu nad MILNET-om. To im je omogućilo puni pristup Centru za sigurnost Pentagona. IT pobunjenici su također mogli koristiti svoja računala kako bi ometali vlasti koje su ih istraživale. Riječ je o nevjerojatno sofisticiranom hakerskom sindikatu koji se lako nadmeće s obavještajnim agencijama globalnih supersila. Oni su hacktivistima koji djeluju po cijelom svijetu. Važno je istaknuti da su se njihovi zapovjedni i kontrolni centri širili nadaleko i široko, dok se borbe za kibernetički prostor neprestano odvijaju. To je usko vezana zatvorena organizacija koju okupljaju izuzetno talentirani i predani stručnjaci za informatičku tehnologiju, od kojih su neki sanjali o neprovjerljivom sustavu neprolaznog masovnog propuštanja dokumenata (Hehe, 2018).

Slika 1. Julian Assange na naslovnici Time magazina (Time, 2010).

U skladu s tim, 1999. godine Julian Assange registrirao je leaks.org. Godinama kasnije, 2006. godine, Sunshine Press pokrenuo je web stranicu WikiLeaks.org, kao dio međunarodne neprofitne organizacije koja prikuplja i objavljuje osjetljive podatke. Da bi to učinili, hacktivistima povezani sa švedskom stranicom za razmjenu datoteka Pirate Bay dali su WikiLeaks sigurno

utočište. Švedska je u svijetu poznata kao najizloženija u zaštiti internetskih publikacija od cenzure. Dakle, imaju zakon o slobodi govora koji je natjerao WikiLeaks da otvori tvrtku u Stockholmu. Kao dio toga, WikiLeaks je želio "tunelirati" promet preko tvrtke PRQ kako bi zaobišao IP zabrane. Nude niz usluga, poput pružanja VPN tunela radi zaštite anonimnosti izvora. Osim toga, Švedska ima stroge zakone o slobodi izražavanja koje je PRQ više nego voljna iskoristiti. Međutim, nakon nekoliko godina s njima, u kolovozu 2010. godine WikiLeaks je odlučio premjestiti svoje sjedište u Uppsalu i počeo je uglavnom koristiti švedski ISP Bahnhof, gdje u pogonu Pionen sada postoji par WikiLeaks servera (Hehe, 2018).

4.3. Prve godine postojanja

U početku su članovi osnivači i izvorni volonteri WikiLeaksa bili mala skupina matematičara, političkih disidenata, tehnologa i novinara iz cijelog svijeta, uključujući Tajvan, Južnu Afriku, Ameriku, Europu i Australiju. Web stranica je inspirirana Wikipedijom, otuda i naziv WikiLeaks koji upućuje na to da će omogućiti suradničko uređivanje sadržaja i strukture od strane korisnika. Na kraju je, doduše, wiki aspekt web stranice ukinut 2010. godine, ali je naziv domene ostao isti. Bez obzira na to kada su prvi put pokrenuli web lokaciju, ideja je bila da će javnost zajednički pisati analizirajuće članke. Naravno, ubrzo je otkriveno da većina ljudi nema ono što je potrebno za to, plus što ih uopće ne zanima. Kao rezultat toga, haktivisti su umjesto toga morali potražiti stručnu pomoć (Leigh, Harding, 2010).

Assange i IT gerilci shvatili su da će morati raditi s glavnim medijima. Haktivisti su znali da se trebaju udružiti s dobro poznatim prodajnim mjestima ako žele ikada uspjeti ostvariti išta vrijedno. Tako je WikiLeaks 2007. u suradnji s The Guardianom objavio dokaze da je drugi predsjednik Kenije Daniel Arap Moi pronevjerio velike svote novca iz državnih fondova. Ubrzo nakon toga objavili su i izvještaj o tamošnjim policijskim snagama i nečovječnim patrolama smrti koje su izveli. No, ove objave još uvijek nisu bile dovoljne da bi WikiLeaks dobio široko raspoznavanje koje je organizaciji tako očajnički bilo potrebno. Stvar je bila u tome što ljudi široke javnosti nisu primijetili web stranicu, ali ljudi na internetu to sigurno jesu. Vijesti na internetu su se brzo širile. Uključio se čak i ugledni i dugogodišnji njemački Chaos Computer Club (CCC). To je sa sobom donijelo i neke od najboljih IT umova na svijetu. Uostalom, i WikiLeaks i CCC imaju istu misiju borbe za slobodan pristup informacijama. Tako je Daniel Domscheit-Berg, član CCC-a, napustio svoj svakodnevni posao i udružio se s Julianom Assangeom. Ubrzo su postali glasnogovornici WikiLeaksa (Leigh, Harding, 2010).

Kao dio svega toga, svi koji su uključeni u WikiLeaks morali su međusobno komunicirati putem ograničenog maila. Koristili su platformu za tajno organiziranje i orkestriranje svih svojih operacija. Na taj su način uspjeli distribuirati informacije koje su procurile anonimnim volonterima koji su potom provjerili autentičnost sadržaja. To je također pomoglo u uklanjanju tragova identiteta izvora. Tako su odvažni "zviždaci" tada mogli sigurno izložiti zlouporabu moći. Plan je bio da se objelodanjivanje koristi kao preventivni instrument pravde protiv potencijalnih zlikovca. To je razlog zašto svako izdanje materijala koje WikiLeaks ima ima drugu poruku. Oni upozoravaju sve da će se, ako se bilo tko upusti u nešto nepravedno, a posebno ako to pokuša sakriti, definitivno izložiti i nadamo se zakonom biti osuđen. Naravno, WikiLeaks bi mogao biti jednako kriv za kršenje zakona. Bez obzira na to, na temelju onoga što rade institucija i njeni proizvodi vitalni su za budućnost transparentnosti, posebno demokracije. WikiLeaks navodi one koji se žele baviti moralno upitnim djelima da razmisle prije nego što učine nešto loše, a zatim pokušaju to prikriti (Leigh, Harding, 2010).

4.4. Rad WikiLeaks

WikiLeaks je objavio više klasificiranih podataka od svih ostalih svjetskih medija zajedno. Od svog osnutka 2006. godine WikiLeaks je sastavio bazu podataka s više od 10 milijuna dokumenata. To samo po sebi je ogroman podvig koji vrijedi uzeti u obzir. Haktivisti su radikalni IT gerilci koji su javnosti stavili na raspolaganje brojne zapise koji su od najvećeg značaja za društvo i povijest, uključujući diplomatske i vojne zapise, među mnogim drugim dokumentima. Na taj način svaka njihova akcija predstavlja još jednu bitku koja je dobivena u dobro organiziranom ideološkom ratu protiv tajnosti, u borbi za globalnu transparentnost. Suprotno ovome, svjetske obavještajne agencije pokušavaju zaštititi svoje kritične osjetljive informacije u nastojanju da ljude zaštite. CIA i druge skupine zabrinute su da bi se moglo dogoditi nešto katastrofalno ako dođe u pogrešne ruke nešto značajno od strateške vrijednosti. Bez obzira na to, glavni je cilj WikiLeaksa jamčiti slobodnu štampu diljem svijeta, čineći svaki važan dokument dostupnim široj javnosti, a posebno materijal koji je skriven (Hehe, 2018).

U 2008. godini WikiLeaks je nabavio dosjee koji su trebali biti dostupni samo visokim članovima Crkve scijentologije. Jednom kada je WikiLeaks objavio materijal, Crkva je brzo uzvratila odmazdom. Njihovi odvjetnici poduzeli su vrlo agresivne akcije kako bi cenzurirali Juliana Assangea. Scijentolozi su unajmili privatnog detektiva da sazna sve o njemu. Problem je bio u tome što su njihovi legalni i ilegalni pokušaji cenzure i uznemiravanja samo ojačali odlučnost hacktivista. WikiLeaks je obećao nešto poduzeti protiv onih koji skrivaju važne

informacije od šire javnosti. Shvatili su da se trebaju uključiti u još korektivnije radnje prema nepravdi, širom svijeta. Potom se islandska ekonomija rušila sama po sebi. Dakle, WikiLeaks je pribavio dosjee koji su pokazali da je financijski kolaps bio rezultat kronizma (pristranosti pri dodjeli poslova) i tajnosti. Dokument koji je procurio bila je knjiga o zajmu s visokom izloženošću koja je otkrila da su političari zanemarili svoje dužnosti i da su bankari lagali. Kao rezultat toga, WikiLeaks, informativni aktivisti i članovi islandskog parlamenta sastavili su prijedlog za pretvorbu zemlje u sigurno utočište za novinarstvo. Usvojen je jednoglasno i prijedlog zakona je donesen, tako je WikiLeaks postao istinska avangarda koja je prešla od upotrebe objavljivanja kao oružja do izravnog utjecaja na zakonodavstvo o slobodi izražavanja (New York Times Staff, 2011).

4.5. Irački ratni dnevnik

Umjesto da vodi WikiLeaks s politikom otvorenih vrata koja se temelji na potpunom otkrivanju i potpunoj transparentnosti, kako bi netko mogao pomisliti, Julian Assange zapravo kontrolira organizaciju mnogo više kao diktator. Neki smatraju da je Julian Assange zapravo loš jer je u jednom trenutku bezobrazno odlučio izdati afganistanski ratni dnevnik bez ikakvih redakcija, uključujući imena informanata na terenu. To je dovelo u opasnost živote nebrojenog broja ljudi, ali Assange je smatrao da vrijedi riskirati. Njegovo jednostrano odlučivanje "natjeralo" je islandsku zastupnicu Birgitta Jonsdottir i njemačkog tehnološkog aktivista Daniela Domscheit-Berga da prestanu raditi za WikiLeaks. To je bilo prilično čudno jer je ona pomogla u pripremi videa o "Collateral Murder", a on je bio Assangeova desna ruka. Usprkos tome, oboje su odustala prije objavljivanja Iračkih ratnih dnevnika (New York Times Staff, 2011).

To je sadržavala gotovo 400 000 dokumenata. Objavljivanje dokumenata se sastojalo od izvještaja s terena vojske SAD-a o ratu u Iraku od 2004. do 2009. Neki materijali sadržavali su dokaze o desecima tisuća civilnih žrtava u ratu u Iraku. Dakle, WikiLeaks je objavio Iračke ratne zapisnike 22. listopada 2010. godine. Time je to postalo najveće curenje u vojnoj povijesti Amerike do tog trenutka, daleko nadmašujući afganistanski dnevnik rata, 25. srpnja od iste godine. Sve je dokumente WikiLeaksu dao odvažni vojni analitičar američke vojske Chelsea Manning. Stvar je u tome što postoji toliko mnogo primjera takve vrste prekomjerne upotrebe sile, što dovodi do nasilja koje je često smrtonosno, od strane američkih zakona i vojnog osoblja koje također propuštaju drugi zviždači. To je nešto što američka vlada ne želi da se zna. Upravo zbog toga WikiLeaks radi ono što radi (Brevini, Hintz, McCurdy, 2013).

4.6. Borba protiv WikiLeaks

Početak 2010. godine, WikiLeaks je započeo s izdavanjem klasificiranih mailova koje su stotine različitih veleposlanstava, konzulata i diplomatskih predstavništava širom svijeta poslali američkom State Departmentu. 28. studenog iste godine objavljeni su prvih 220 mailova od strane The New York Times u SAD-u, El Pais u Španjolskoj, The Guardian u Velikoj Britaniji, Le Monde u Francuskoj i Der Spiegel u Njemačkoj. Do sad neviđena količina dokumenta postala je poznata kao *Cablegate*. Ukupno je do sada objavljeno više od 250 000 dokumenata u sklopu te operacije. Nakon toga su velike korporacije poput Visa, Mastercard i PayPal prestale obrađivati donacije u WikiLeaksu jer je na njih utjecala američka vlada. Pored toga, vlasti Sjedinjenih Država već godinama pokušavaju pokrenuti slučaj protiv Juliana Assangea i WikiLeaksa. Željeli bi poduzeti nešto na temelju Zakona o računalnim prijevarama i zlostavljanju (CFAA), što je savezni zakon protiv hakiranja. SAD WikiLeaks web stranicu gleda kao prijetnju nacionalnoj sigurnosti, a znaju da ne mogu dobiti Assangea pomoću Zakona o špijunaži jer je već nekoliko slučajeva Vrhovnog suda utvrdilo da američki Ustav štiti ponovno objavljivanje ilegalno stečenih informacije pod uvjetom da izdavači sami nisu prekršili nijedan zakon u svojoj nabavi (Karhula, 2012).

U jednom su trenutku WikiLeaks čak objavili popise cenzuriranih web stranica, tako da su pružatelji internetskih usluga u brojnim zemljama poput Kine, Irana i Tajlanda bili prisiljeni na osvetu. Zbog toga je, kao rezultat brojnih napada uskraćivanja usluge, kao i uklanjanja WikiLeaksa od različitih DNS pružatelja, web stranica postala dostupna na više poslužitelja i različitih imena domena. Čak ima službenu verziju Darkweba na mreži Tor. Na ovaj način WikiLeaks koristi "neprekidni hosting" održavanjem poslužitelja na neotkrivenim mjestima, ne vođenjem zapisnika i korištenjem vojnog šifriranja za zaštitu izvora i informacija. Kao dio toga, nova izdanja pod nazivom Vault 7 i 8 počela su objavljivati 2017. U dokumentima se, između ostalog, detaljno opisuju aktivnosti i sposobnosti CIA-e za obavljanje elektroničkog nadzora i *cyber* ratovanja. Te su datoteke otkrile javnosti da Središnja obavještajna agencija može kompromitirati web preglednike, automobile, pa čak i pametne telefone. Činjenica je da CIA može i preuzeti operativni sustav gotovo bilo kojeg uređaja (Mathews, 2017).

4.7. Način na koji rade

WikiLeaks kombinira vrhunske sigurnosne tehnologije s novinarstvom i etičkim načelima. Kao i drugi mediji koji provode istraživačko novinarstvo, prihvaćaju (ali ne prikupljaju) anonimne

izvore informacija. Za razliku od ostalih, pružaju visoko sigurnosni anonimni pretinac obogaćen vrhunskim kriptografskim informacijskim tehnologijama. To pruža maksimalnu zaštitu njihovih izvora. Neustrašivi su u nastojanjima da neokaljanu istinu iznesu u javnost. Kad informacije dođu, njihovi novinari analiziraju materijal, provjeravaju ga i o njemu pišu vijest opisujući njegovu važnost za društvo. Zatim objavljuju i vijest i izvorni materijal kako bi čitateljima omogućili da sami analiziraju priču u kontekstu izvornog materijala. Njihove vijesti u ugodnom su stilu prezentacije Wikipedije, iako ove dvije organizacije inače nisu povezane. Za razliku od Wikipedije, slučajni čitatelji ne mogu uređivati njihove izvorne dokumente. Kako je medijska organizacija rasla i razvijala se, WikiLeaks je razvijao i poboljšavao postupak umanjivanja štete. Ne cenzuriraju svoje vijesti, ali s vremena na vrijeme mogu ukloniti ili značajno odgoditi objavljivanje nekih identifikacijskih detalja iz originalnih dokumenata kako bi zaštitili život nevinih ljudi. Procurili materijal prihvaćaju osobno i putem pošte kao alternativne metode, iako anonimni elektronički pretinac preporučuju kao preferirani način slanja bilo kojeg materijala. Ne traže materijal, ali vode računa da se materijal, ako ga predaju, učini sigurno i da je izvor dobro zaštićen. Budući da primaju toliko informacija i imaju ograničene resurse, možda treba vremena da pregledaju podnesak izvora. Također imaju mrežu talentiranih pravnika širom svijeta koji su osobno predani načelima na kojima se temelji WikiLeaks i koji brane njihovu medijsku organizaciju (WikiLeaks, 2011).

4.8. Kako WikiLeaks provjerava svoje vijesti

Procjenjuju sve vijesti i testiraju njihovu istinitost. Predani dokument prolazi vrlo detaljno ispitivanja. Je li stvarno? Koji elementi dokazuju da je stvaran? Tko bi imao motiv lažirati takav dokument i zašto? Koriste tradicionalne tehnike istraživačkog novinarstva kao i modernije metode temeljene na tehnologiji. Obično izvrše forenzičku analizu dokumenta, utvrde cijenu krivotvorenja, sredstva, motiv, priliku, tvrdnje prividne autorske organizacije i odgovor na niz drugih detaljnih pitanja o dokumentu. Mogu potražiti i vanjsku provjeru dokumenta. Na primjer, za objavljivanje videozapisa o kolateralnom ubojstvu poslali su tim novinara u Irak kako bi intervjuirali žrtve i promatrače helikopterskog napada. Tim je dobio kopije bolničkih zapisa, smrtnih listova, izjava očevidaca i drugih potkrepljujućih dokaza koji podupiru istinitost priče. Njihov postupak provjere ne znači da nikada neće pogriješiti, ali do sada je njihova metoda značila da je WikiLeaks ispravno utvrdio istinitost svakog dokumenta koji je objavio (WikiLeaks, 2011).

Objavljivanje izvornog materijala iza svake njihove priče način je na koji pokazuju javnosti da je njihova priča autentična. Čitatelji ne moraju vjerovati na riječ; oni se mogu sami uvjeriti. Tako podržavaju i rad drugih novinarskih organizacija, jer oni također mogu slobodno pregledavati i koristiti izvorne dokumente. Davanjem dokumenata u javnost, nadaju se da će proširiti analizu i komentare u svim medijima. Najviše od svega žele da čitatelji znaju istinu kako bi sami mogli odlučiti (WikiLeaks, 2011).

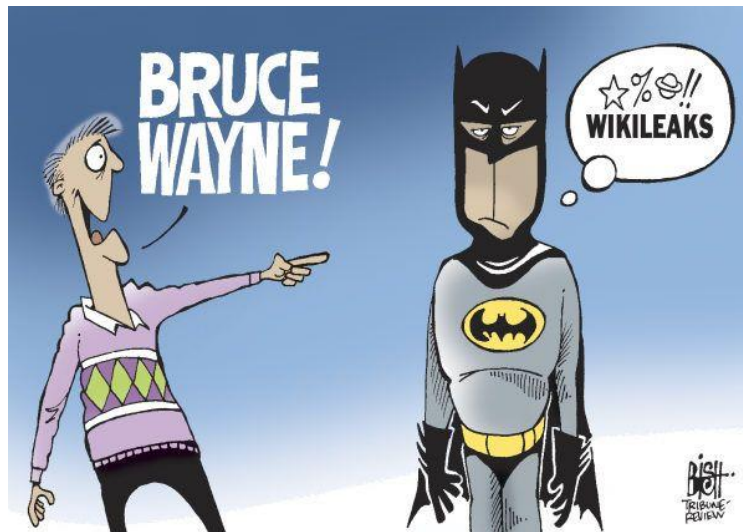
4.9. Anonimnost izvora

Koliko se može utvrditi, WikiLeaks nikada nije otkrio nijedan od svojih izvora. Ne mogu pružiti detalje o sigurnosti njihove medijske organizacije ili njezinog anonimnog padajućeg okvira za izvore, jer bi to pomoglo onima koji žele ugroziti sigurnost njihove organizacije i njezinih izvora. Upravljaju brojnim poslužiteljima u više međunarodnih jurisdikcija i ne vode zapisnike. Stoga se ti dnevници ne mogu zaplijeniti. Anonimizacija se događa rano u mreži WikiLeaks, puno prije nego što informacije prijeđu na njihove web poslužitelje. Bez specijalizirane globalne analize internetskog prometa, više dijelova njihove organizacije mora se međusobno urotiti kako bi podnositeljima oduzelo anonimnost (WikiLeaks, 2011).

4.10. Zašto je WikiLeaks važan

Objavljivanje poboljšava transparentnost, a ta transparentnost stvara bolje društvo za sve ljude. Bolji nadzor dovodi do smanjenja korupcije i jačih demokracija u svim institucijama društva, uključujući vladu, korporacije i druge organizacije. Zdravi, živahni i znatiželjni novinarski mediji igraju vitalnu ulogu u postizanju ovih ciljeva, a oni su dio tog medija. Ispitivanje zahtijeva informacije. Povijesno su informacije bile skupe u smislu ljudskog života, ljudskih prava i ekonomije. Kao rezultat tehničkog napretka, posebno interneta i kriptografije - rizici prenošenja važnih informacija mogu se smanjiti. U svojoj značajnoj presudi o dokumentima Pentagona, američki Vrhovni sud presudio je da "samo slobodan i neobuzdan tisak može učinkovito razotkriti obmanu u vladi". Vjeruju da nisu samo ljudi jedne zemlje ti koji svoju vladu drže poštenima, već i ljudi drugih zemalja koji tu vladu gledaju putem medija. U godinama prije osnivanja Wikileaks primijetili su kako svjetski izdavački mediji postaju manje neovisni i daleko manje voljni postavljati teška pitanja vlasti, korporaciji i drugim institucijama (WikiLeaks, 2011).

WikiLeaks je pružio novi model novinarstva. Budući da nisu motivirani zarađivanjem, surađuju s drugim izdavačkim i medijskim organizacijama širom svijeta, umjesto da slijede tradicionalni model nadmetanja s drugim medijima. Ne gomilaju svoje podatke; uz njihove vijesti stavljaju na raspolaganje originalne dokumente. Čitatelji mogu sami provjeriti istinitost onoga što su izvijestili. Poput žičane usluge, WikiLeaks prenosi priče koje često pokupe drugi mediji. Vjeruju da bi svjetski mediji trebali što više surađivati na donošenju priča široj međunarodnoj čitateljskoj publici (WikiLeaks, 2011).

Slika 2. WikiLeaks otkriva sve tajne (Geeknative, 2011).

5. Anketno istraživanje

Anketa je svako prikupljanje podataka uz pomoć upitnika koji može biti proveden telefonski, *online* ili uživo, a jedna je od najčešće korištenih tehnika prikupljanja podatka u društvenim istraživanjima (Tkalec Verčić, Sinčić Ćorić, Pološki Vokić, 2010).

Cilj provedenoga anketnog istraživanja bio je utvrditi koliko je ljudima bitna vlastita privatnost, smatraju li da imaju pravo na nju iako rade stvari koje mogu štetiti drugima te koliko zapravo žele zaista znati što se sve događa u svijetu. Također, smatraju li da se osobe na visokim pozicijama bolje ponašaju ako znaju da javnost sve može saznati ili im je zapravo svejedno. Anketa je bila dostupna za ispunjavanje od 1. rujna do 5. rujna 2020. godine, a kreirana je putem Google obrasca. Pri anketiranju fokusirali smo se na sve dobne skupine, a upitnik je dijeljen na Facebooku, u određenim grupama te među kolegama, poznanicima i prijateljima.

5.1. Definiranje istraživačkog pitanja i postavljanje hipoteze

U okviru istraživanja provedenog za potrebe ovoga završnog rada izabrana je anketa. Postavljene su tri hipoteze koje ćemo uz pomoć ankete potvrditi ili opovrgnuti.

Postavljene hipoteze glase:

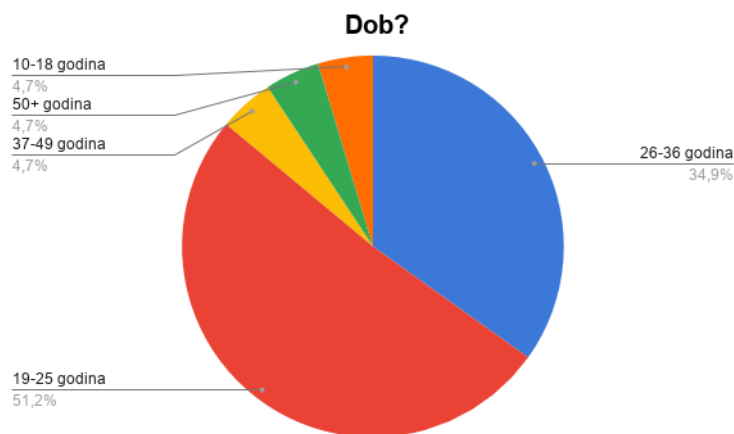
H1: Ljudima je privatnost jako važna

H2: Razvitak tehnologije i digitalizacije doveo je do ugrožavanja privatnosti

H3: Ljudi imaju povjerenje u zakone

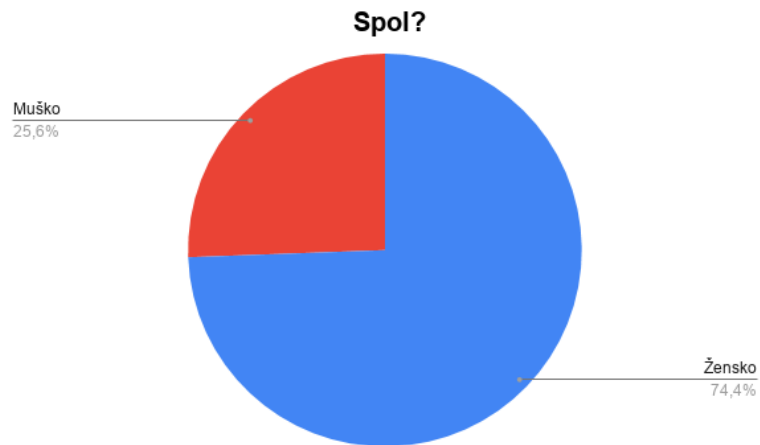
5.2. Metoda i nacrt istraživanja

Provedena anketa bila je anonimna, a u njoj je sudjelovalo 43 ispitanika. Ukupno je bilo postavljeno deset pitanja. Prva tri pitanja bila su demografski podaci (dob, spol, status obrazovanja/zaposlenosti). Sva su pitanja bila s ponuđenim odgovorima te obavezna za odgovoriti.

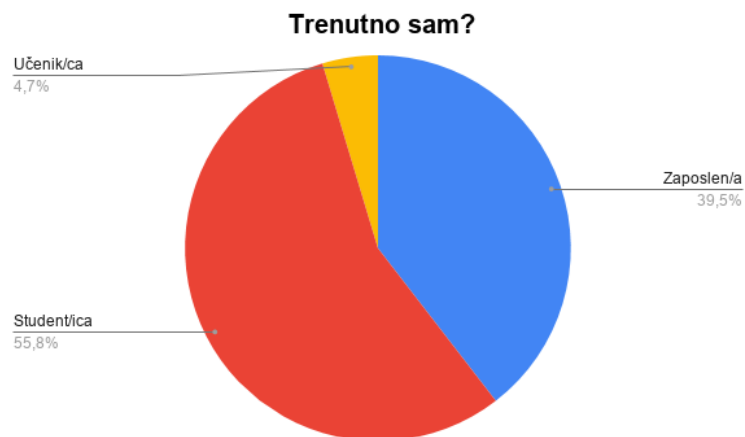
Graf 1. Dob ispitanika

Od 43 ispitanika najviše je bilo ispitanika u dobi 19-25 godina, kojih je 51,2%. Slijede ih ispitanici u dobi 26-36 godina kojih je 34,9%. Jednaki je broj ispitanika u dobi 10-18 godina, 37-49 godina te 50+ godina kojih je 4,7%.

Graf 2. Spol ispitanika

U drugom pitanju zanimao nas je odnos muškaraca i žena među ispitanicima. Od 43% ispitanika 74,4% je ženskog spola, a 25,6% muškog spola.

Graf 3. Status obrazovanja/zaposlenosti

Treće pitanje odnosilo se na obrazovanje, odnosno zaposlenost ispitanika. Njih 55,8% trenutno studira, a zaposlenih je 39,5%. Učenika/ca u rješavanju ankete je bilo samo 4,7%.

Graf 4. Važnost privatnosti

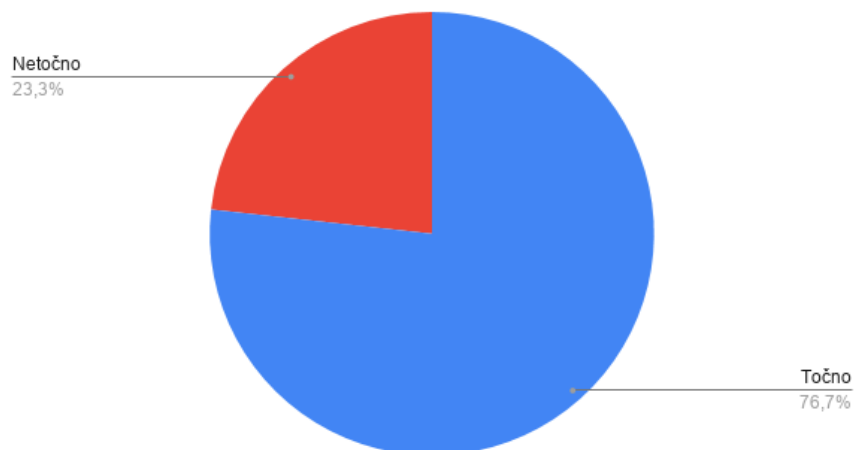
Nakon demografskih podataka, slijedila su informativna pitanja. U prvom takvom pitanju smo htjeli saznati koliko je ljudima privatnost zapravo važna. Odgovori su bili postavljeni brojevima od 1 do 5, gdje je 1 označavalo da im nije važna privatnost, a 5 da im je jako važna. Njih 53,5% odabralo je broj 5 i time su pokazali kako im je privatnost jako važna. Idući najčešći odgovor je bio broj 4 za koji se odlučilo 32,6% ispitanika, a za broj 3 se odlučilo njih 11,6% čime su pokazali kako im je privatnost osrednje važna, nije im jako važna, ali nije ni da žele biti bez nje. Za broj 2 se odlučilo samo 2,3%, odnosno 1 ispitanik. Za broj 1 se nitko nije odlučio što znači da je svima na neki način privatnost važna samo ovisi u kojim mjerilima.

Graf 5. Ugroženost privatnosti

U petom pitanju smo htjeli saznati smatraju li ispitanici da je u današnje vrijeme privatnost ugrožena zbog razvitka tehnologije i digitalizacije te smo dobili očekivane rezultate. Njih čak 97,7% smatra da je u današnje vrijeme privatnost jako ugrožena, a njih 2,3% se ne slaže s ovom tvrdnjom.

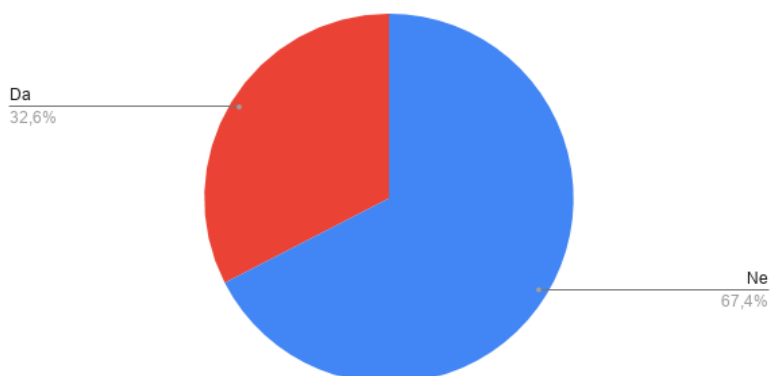
Smatram da zakoni mogu omogućiti zaštitu privatnosti?

Graf 6. Zaštita privatnosti

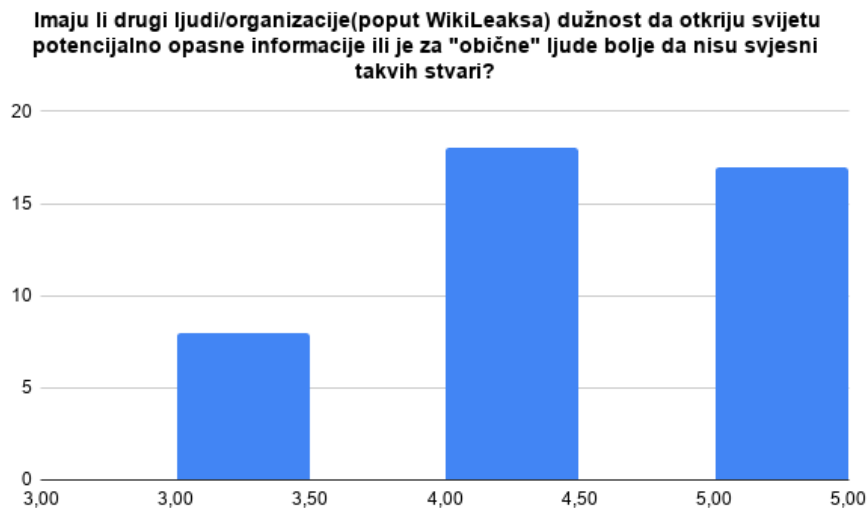
Ovim pitanjem smo htjeli saznati smatraju li ispitanici da im zakoni mogu omogućiti zaštitu privatnosti te imaju li zapravo vjeru u zakon. Njih 76,7% smatra da im zakoni mogu omogućiti zaštitu privatnosti, a njih 23,3% se ne slaže s ovom tvrdnjom. Možemo primijetiti kako ljudi još uvijek imaju vjeru u zakone te smatraju da su oni na njihovoj strani.

Imamo li pravo na privatnost ako svojim postupcima ugrožavamo druge?

Graf 7. Pravo na privatnost

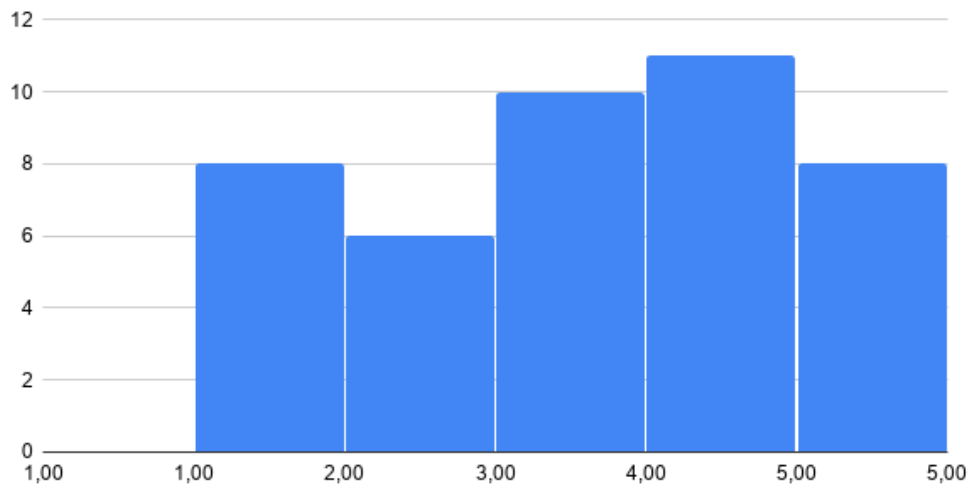
Ovo pitanje je bilo važno da saznamo smatraju li ispitanici da mogu raditi što žele i izvući se sa time ili ipak smatraju da čineći nedozvoljene stvari nemaju pravo na privatnost i zapravo su u stalnom riziku da se sve sazna. Njih 67,4% smatra da ako čine stvari koje ugrožavaju druge nemaju pravo na privatnost, a 32,6% smatra da bi im privatnost trebala biti osigurana u bilo kojoj situaciji. Možemo primijetiti kako većina ispitanika zapravo smatra da čineći nedozvoljene stvari ne bi trebali imati pravo na privatnost.

Graf 8. Želja da znamo što se sve događa u svijetu

U ovom pitanju se htjelo saznati koliko zapravo ljudi žele znati, žele li znati sve što se događa u svijetu ili će spavati mirnije ako žive u neznanju. Odgovori su bili postavljeni brojevima od 1 do 5, gdje je 1 označavalo da bolje da ne znaju što se sve događa u svijetu, a broj 5 da žele znati sve što se događa u svijetu. Njih 41,9% je odabralo broj 4 čime su pokazali da žele znati skoro sve što se događa u svijetu, ali da je možda bolje da neke stvari ne znaju. Njih 39,5% je odabralo broj 5 čime su pokazali da im je važno da znaju sve što se događa u svijetu te da žele znati sve najnovije vijesti i informacije. 18,6% se odlučilo za odgovor 3 te pokazalo da žele znati ono najvažnije što se događa, ali im nije važno da znaju baš sve informacije. Za brojeve 1 i 2 se nitko nije odlučio te nam je to pokazalo da u određenoj mjeri svi žele znati što se događa, ovisi samo o količini toga, a nitko zapravo ne želi živjeti u neznanju.

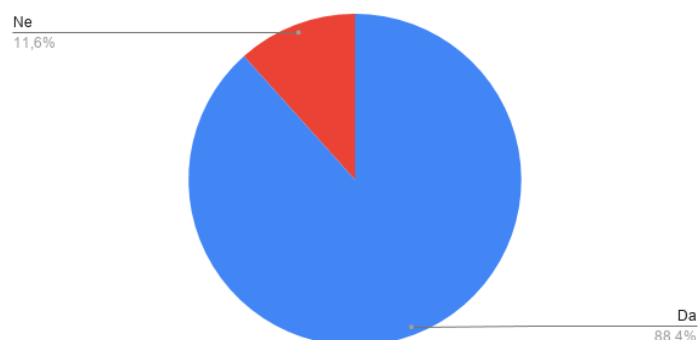
Ako "veliki moćnici" znaju da njihove tajne mogu biti otkrivene u svakom trenutku ponašati će se bolje nego što bi inače ili ih nije briga?

Graf 9. Razlika u ponašanju "velikih moćnika" ako tajne mogu biti otkrivene

Ovo pitanje je bilo važno da saznamo smatraju li ljudi da će se netko bolje ponašati ako zna da njegove tajne mogu biti otkrivene. U ovom pitanju smo se fokusirali na "velike moćnike" pošto su oni ti koji najčešće misle da se mogu izvući sa svime. Često skrivaju tajne ili važne informacije od "običnih ljudi" te ako mediji ili organizacije poput WikiLeaksa ne dođu do određenih informacija one ostanu zauvijek sakrivene. Odgovori su bili postavljeni odgovorima od 1 do 5, gdje je 1 označavalo da ih nije briga, a 5 da će se ponašati bolje. Njih 25,6% se odlučilo za broj 4 čime smatraju da će se većina moćnika ponašati bolje ako znaju da mogu biti otkriveni, a njih 23,3% odlučilo se za broj 3. Time su pokazali kako smatraju da ne misle da će moćnici ponašati bolje, ali nije da ih je briga te će barem malo paziti što rade. Brojevi 1 i 5 imaju jednaki broj odgovora, 18,6%, čime se vidi da velika većina ispitanika smatra da moćnike ili nije briga ili im je jako bitno te da će se ponašati bolje ako znaju da njihove tajne mogu biti otkrivene. Za odgovor broj 2 odlučilo se 14%.

Zakon mi treba omogućiti da dođem do svih informacija koje su mi važne/potrebne?

Graf 10. Treba li zakon omogućiti sve informacije?

Zadnjim pitanjem htjelo se saznati smatraju li ispitanici da im zakon treba omogućiti da dođu do svih informacija koje su im važne/ potrebne ili zapravo treba postojati neka granica. Trebaju li postojati informacije na koje nemamo pravo i koje zapravo ne bi trebali imati mogućnost saznati. 88,4% ispitanika smatra da im zakon treba omogućiti da dođu do svih potrebnih informacija i da ne bi trebao postojati problem dolaska do njih. Samo 11,6 % ispitanika smatra da im zakon ne bi trebao omogućiti sve informacije te da treba postojati neka granica.

5.3 Analiza ankete

Na temelju provedene ankete, analizirani su dobiveni podaci te su sve tri hipoteze potvrđene.

Prva hipoteza (Ljudima je privatnost jako važna) potvrđena je četvrtim pitanjem u kojem smo pitali sudionike da od 1 do 5 odaberu koliko im je privatnost važna. Broj 1 je označavao da im nije važna privatnost, a 5 da im je jako važna. Njih 53,5% odabralo je broj 5 i time su pokazali kako im je privatnost jako važna. Idući najčešći odgovor je bio broj 4 za koji se odlučilo 32,6% ispitanika. Time možemo doći do zaključka da je 86,1% ispitanika smatra pitanje privatnosti od velike važnosti.

Druga hipoteza (Razvitak tehnologije i digitalizacije doveo je do ugrožavanja privatnosti) potvrđena je petim pitanjem. Sudionike smo pitali smatraju li da je u današnje vrijeme privatnost jako ugrožena radi razvitka tehnologije i digitalizacije. Njih čak 97,7% smatra da je u današnje vrijeme privatnost jako ugrožena. Ova hipoteza je očekivano potvrđena

jer smo svakodnevno svjedoci velikog napretka tehnologije, njezinih mogućnosti te teškoća u zaštiti vlastite privatnosti.

Treća hipoteza (Ljudi imaju povjerenje u zakone) potvrđena je šestim, ali i desetim pitanjem. Pitali smo sudionike smatraju li da im zakoni mogu omogućiti zaštitu privatnosti te njih 76,7% smatra da mogu. Možemo primijetiti kako ljudi još uvijek imaju vjeru u zakone te smatraju da su oni na njihovoj strani. U desetom pitanju smo ih pitali smatraju li da im zakon treba omogućiti da dođu do svih informacija koje su im važne/potrebne te 88,4% ispitanika smatra da im zakon treba omogućiti da dođu do svih potrebnih informacija. Ovim pitanjem smo također potvrdili hipotezu jer ako ljudi smatraju da im zakon treba omogućiti da dođu do svih potrebnih informacija znači da vjeruju tome što će im zakon servirati, odnosno vjeruju u istinitost dobivenih informacija.

6. Zaključak

Privatnost je nešto što je svima važno te nešto čega se nitko ne želi odreći. Ljudi ne žele živjeti bojeći se da se sutra može otkriti o njima sve ono što oni žele da pod svaku cijenu bude sakriveno. Pravo na privatnost ima svatko, ali nema pravo to iskorištavati. Zato postoji organizacija poput WikiLeaksa koja ne seže u privatnost "običnih ljudi", ali "obične ljude" informira o stvarima koje su bitne za cijeli svijet, a koje "veliki moćnici" ne žele da se sazna.

Koji će službenik riskirati tajnu, korumpiranu transakciju kad će javnost vjerojatno saznati? Koji će se represivni plan provesti kada se otkrije građanstvu, ne samo vlastite zemlje, već i svijeta? Otvoreno upravljanje najučinkovitija je metoda promicanja dobrog upravljanja. Danas sa sve većim autoritarnim tendencijama u demokratskim vladama i sve većim količinama moći koje imaju nevladine korporacije, potreba za otvorenošću i transparentnošću veća je nego ikad. Interes WikiLeaksa je otkrivanje istine. Za razliku od prikrivenih aktivnosti državnih obavještajnih agencija, kao izdavač medija WikiLeaks oslanja se na moć otvorenih činjenica kako bi građanima omogućio i osnažio da privede strahopoštovane i korumpirane vlade i korporacije pred lice pravde. Autoritarne vlade, represivne institucije i korumpirane korporacije trebaju biti izložene pritisku, ne samo međunarodne diplomacije, zakona o slobodi informacija ili čak povremenih izbora, već nečega daleko jačeg - savjesti ljudi u njima.

Ljudi žele znati sve što se događa oko njih te su zahvalni što postoji netko poput WikiLeaksa tko je spreman to pružiti. Ljudi trebaju znati u kakvom svijetu žive, što se oko njih zapravo događa te se trebaju osjećati sigurno znajući da njihova privatnost nije ugrožena osim ako čine štetu za sebe i ostatak svijeta. Trebaju imati vjeru u zakone i u to da su to da oni služe da ih zaštite, a ne da sakriju od njih. Smatram da je bolje znati u kakvom svijetu živimo nego slijepo vjerovati da je sve oko nas bajka.

Sveučilište Sjever

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU

I SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, *Petra Ivančić* pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada pod naslovom *Pravo na privatnost uz posebni osvrt na Wikileaks* te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica: Petra Ivančić

_____
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, *Petra Ivančić* neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom završnog rada pod naslovom *Pravo na privatnost uz posebni osvrt na Wikileaks* čiji sam autorica.

Studentica: Petra Ivančić

_____
(vlastoručni potpis)

7. Literatura

Knjige i članci:

1. Boban, M. (2012). *Pravo na privatnost i pravo na pristup informacijama u suvremenom informacijskom društvu*, pregledni znanstveni rad, Split
2. Brevini, B., Hintz, A., McCurdy, P. (2013). *Beyond WikiLeaks: Implications for the Future of Communications, Journalism and Society*, Palgrave Macmillan
3. Brown, G. (2016). *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century: A Living Document in a Changing World*, NYU Global Institute for Advanced Study
4. Čizmić, J., Boban, M. (2018). *Učinak nove EU Uredbe 2016/679 (GDPR) na zaštitu osobnih podataka u Republici Hrvatskoj*, pregledni znanstveni rad, Rijeka
5. Desai, A. C. (2007). *Wiretapping before the wires: The post office and the birth of communications privacy*, Stanford Law Review
6. Dropulić, J. (2002). *Pravo na privatni život i duševni integritet*, Zagreb, Vizura
7. Ferković, D. (2014). *Slobodan pristup informacijama na internetu*, diplomski rad, Zagreb.
8. Ivanušić, M. (2017). *Etika i zaštita privatnosti*, diplomski rad, Varaždin
9. Leigh, D., Harding L. (2010). *WikiLeaks: Inside Julian Assange's War on Secrecy*, Guardian Books
10. New York Times Staff. (2011). *Open Secrets: WikiLeaks, War, and American Diplomacy*, Grove Press
11. Ofak, L. (2016). *Pravo na pristup informacijama kao pravo zaštićeno Europskom konvencijom i drugim međunarodnim ugovorima za zaštitu ljudskih prava*, pregledni znanstveni rad, Zagreb
12. Peović Vuković, K. (2014). *Mediji i kultura: ideologija medija nakon decentralizacije*, Društvo za promicanje književnosti na novim medijima
13. Roba, R.M. (1936). *The legal protection of the secrecy of correspondence*, Official Journal

14. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

15. Vajda Halak, Ž., Romić D., Tršinski Z. (2016). *Pravo na pristup informacijama javne uprave u Republici Hrvatskoj i postupak zaštite ostvarivanja toga prava*, Mostariensia, 20(1-2), str. 227-238

16. Županc, V. (2015). *Etika i manipuliranje javnostima*, diplomski rad, Varaždin

Online izvori:

1. Agencija za zaštitu osobnih podataka. (2018). *"Vodič kroz Opću uredbu o zaštiti podataka"*. <https://azop.hr/info-servis/detaljnije/vodic-kroz-opcu-uredbu-o-zastiti-podataka> (pristupljeno: 29.09.2020.)

2. Allen, C. (2015). *"The Four Kinds of Privacy"*. <https://medium.com/@christophera/the-four-kinds-of-privacy-bf4b0bf222ac> (pristupljeno: 10.08.2020.)

3. GDPR informer. (2018). *"Vodič kroz GDPR za početnike"*. <https://gdprinformer.com/hr/vodic-kroz-gdpr> (pristupljeno: 29.09.2020.)

4. Hehe, J. (2018). *"A History of WikiLeaks"*. <https://medium.com/@joshuashawnmichaelhehe/a-history-of-wikileaks-9332028f37fd> (pristupljeno: 14.08.2020.)

5. Karhula, P. (2012). *"What is the effect of WikiLeaks for Freedom of Information?"*. <https://www.ifla.org/publications/what-is-the-effect-of-wikileaks-for-freedom-of-information> (pristupljeno: 25.08.2020.)

6. Kuća ljudskih prava Zagreb. (2019). *"Privatnost kao ljudsko pravo"*. <https://www.kucaljudskihprava.hr/2019/12/18/privatnost-kao-ljudsko-pravo/> (pristupljeno: 12.08.2020.)

7. Lee, J. (2017). *"About the Universal Declaration of human rights"*. <https://unfoundation.org/blog/post/universal-declaration-human-rights/> (pristupljeno: 16.09.2020.)

8. Mathews, L. (2017). *"WikiLeaks Vault 7 CIA Dump Offers Nothing But Old News"*. <https://www.forbes.com/sites/leemathews/2017/03/08/the-wikileaks-vault-7-cia-dump-shouldnt-terrify-you/#41d6caea6b8a> (pristupljeno: 26.08.2020.)
9. Matomo. (2014). *"Why is privacy important?"*. <https://matomo.org/blog/2014/01/data-privacy-day-january-28th/> (pristupljeno: 26.09.2020.)
10. Marzocchi, O. (2019). *"Zaštita temeljnih prava u Uniji"*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/146/zastita-temeljnih-prava-u-uniji> (pristupljeno: 17.09.2020.)
11. McCarthy, K. (2016). *"WikiLeaks fights The Man by, er, publishing ordinary people`s personal information"*. https://www.theregister.co.uk/2016/07/22/wikileaks_keep_fighting_the_man_by_er_publishing_the_personal_details_of_ordinary_citizens/ (pristupljeno: 26.08.2020.)
12. Povjerenik za informiranje. (2020). <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/> (pristupljeno: 20.09.2020.)
13. Povjerenstvo za ravnopravnost i ljudska prava. (2016). *"What is the Charter of Fundamental Rights of the European Union?"*. <https://www.equalityhumanrights.com/en/what-are-human-rights/how-are-your-rights-protected/what-charter-fundamental-rights-european-union> (pristupljeno: 17.09.2020.)
14. Visma. (2018). *"Why is GDPR important"*. <https://www.visma.com/gdpr/why-is-gdpr-important/> (pristupljeno: 29.09.2020.)
15. Vodič za korisnike Zakona o pravu na pristup informacijama. (2016). *"Što je pravo na pristup informacijama i koja su moja prava?"*. <http://publikacije.imamopravoznati.org/vodic/hr/pravo-na-pristup-informacijama/> (pristupljeno: 30.08.2020.)
16. WikiLeaks. (2011). *"What is WikiLeaks?"*. <https://wikileaks.org/About.html> (pristupljeno: 28.08.2020.)

Propisi:

1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, (1953).
[https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda)
2. Opća deklaracija o ljudskim pravima, (1948). <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
3. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, 2007/C 303/01
4. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), Službeni list Europske unije L119
5. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
6. Zakon o medijima, Narodne novine, 59/04, 84/11, 81/13.

8. Popis slika i grafova

1. *Slika 1.. Jullian Assange na naslovnici Time magazina.* (2010).
<https://time.com/5568727/wikileaks-war-on-secrecy/>
2. *Slika 2.. WikiLeaks otkriva sve tajne.* (2011). <https://www.geeknative.com/20876/wikileaks-and-superinjunction-busting-versus-bruce-wayne/>
3. *Graf 1.Dob ispitanika*
4. *Graf 2. Spol ispitanika*
5. *Graf 3.Status obrazovanja/zaposlenosti*
6. *Graf 4. Važnost privatnosti*
7. *Graf 5. Ugroženost privatnosti*
8. *Graf 6. Zaštita privatnosti*

9. *Graf 7. Pravo na privatnost*

10. *Graf 8. Želja da znamo što se sve događa u svijetu*

11. *Graf 9. Razlika u ponašanju "velikih moćnika" ako tajne mogu biti otkrivene*

12. *Graf 10. Treba li zakon omogućiti sve informacije?*